

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1909. Andra Kammaren. N:o 18.

Tisdagen den 23 februari.

Klockan 3 e. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 16 och 17 innevarande februari.

§ 2.

Föredrogos hvar för sig och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts å kammarens bord hvilande propositioner:

angående efterskänkande af fordringsbelopp hos f. d. underlöjtnanten i armén Nils Gustaf Zetterberg, f. d. fanjunkaren Johannes Jonsson och f. d. sergeanten Anders Öqvist;

angående anvisande af medel för beredande af hyresersättning åt boställshafvare i f. d. Indebetouska huset;

angående statsbidrag till upprättande och underhållande af en handelshögskola i Stockholm;

angående fullföljande af den föregående år påbörjade omorganisationen af landtmäteristaten i orterna;

angående grunder för åtgärder i syfte att åt mindre bemedlade och obemedlade bereda tillfälle att förvärfva egnahemslägenheter från vissa kronoegendomar;

angående utsträckt rätt att utlämna egnahemslån;

angående upplåtande af odlingslägenheter å kronoparker och öfverloppsmarker i de sex nordligaste länen; och

angående upplåtande af nybyggeslägenheter å vissa delar af Alträsk och Svanå kronoparker samt f. d. Selets stockfångstskog.

§ 3.

Vidare föredrog herr vice talmannen *Staaffs* vid kammarens närmast föregående sammanträde framställda och då bordlagda *Andra Kammarens Prot. 1909. N:o 18.*

hållan att till hans excellens herr statsministern få framställa ett spörsmål.

Herr talmannen gaf proposition på bifall till herr vice talmannen Staafts ifrågavarande begäran, hvilken proposition besvaredes med blandade ja och nej. Herr talmannen förklarade sig anse jaropen öfvervägande, men som votering begärdes, blef nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande proposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller herr vice talmannen Staafts anhållan att till hans excellens herr statsministern få framställa ett spörsmål, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Viner nej, har kammaren afslagit berörda anhållan.

Voteringen utföll med 123 ja och 69 nej; och hade kammaren alltså bifallit herr vice talmannen Staafts berörda anhållan.

§ 4.

Härefter föredrogos hvar för sig de å kammarens bord hvilande motionerna; och hänvisades därvid:

herr *Wavrinskys* motioner, n:o 193 till kammarens tillfälliga utskott n:o 1 och n:o 194 till kammarens tillfälliga utskott n:o 5;

herr *Lindleys* motion, n:o 195, till kammarens tillfälliga utskott n:o 4; och

friherre *Lagerfelts* motion, n:o 196, till kammarens tillfälliga utskott n:o 5.

§ 5.

Statsutskottets utlåtanden n:is 22, 23 och 24, som härpå föredrogos, blefvo ånyo lagda bordet.

§ 6.

Efter föredragning af statsutskottets memorial n:o 25, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande en fråga under riksstatens första hufvudtitel, blef den i memorialet föreslagna voteringspropositionen af kammaren godkänd.

§ 7.

Vidare föredrogs statsutskottets memorial n:o 26, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut i vissa frågor rörande anslag under riksstatens sjätte hufvudtitel.

Punkten 1.

Lades till handlingarna.

Punkten 2.

Den föreslagna voteringspropositionen godkändes.

§ 8.

Slutligen föredrogs, men bordlades åter bankoutskottets memorial n:o 2 och lagutskottets utlåtande n:o 9.

§ 9.

Ordet lämnades härefter på begäran till

Herr Sandström, som yttrade: Herr talman! På förekommen anledning tillåter jag mig anhålla om kammarens tillstånd att till hans excellens statsministern framställa följande spörsmål:

1) Anser Kungl. Maj:ts regering uppenbart, att ledamot af Riksdagen måste äga enahanda rätt, som tillkommer medborgare i allmänhet, att af ämbets- och tjänstemän inhämta upplysningar i tjänsteangelägenheter?

2) Anser regeringen, att en ämbets- eller tjänsteman, som på anmodan tillhandagår en riksdagsman med upplysningar *utöfver* dem, hvarje medborgare äger fordra, därigenom handlar obehörigt? Om så ej är, anser regeringen, att samma handlingssätt blir obehörigt, därest upplysningarna önskats för ett utskotts räkning?

3) Anser regeringen, att föreningar, som bildats af statstjänare — civila eller militära — äga att i frågor, som angå deras egna intressen, utan särskild befallning eller särskildt tillstånd afgifva yttranden? Om så är, anser regeringen, att ett sådant förfarande blir obehörigt, därför att yttrandet afgifves på anmodan af en riksdagsledamot för ett utskotts räkning?

Denna framställning blef på begäran bordlagd.

§ 10.

Herr *Eriksson* i Grängesberg aflämnade en motion, n:o 197, om skrifvelse till Kungl. Maj:t med anhållan att uppboråsprovi-

sionen vid indrifning af församlingsafgifter till prästerskapet och vägskattemedel, som ej uppbäras i samband med kronouppbörden, må oakfortad tillfalla den, som i sista hand verkställer indrifningen.

Nämnda motion bordlades.

§ 11.

Till bordläggning anmälades

Riksdagens revisorers berättelse om den år 1908 af dem verkställda granskning af statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning under år 1907; och

bevillningsutskottets memorial n:o 6, i anledning af kamrarernas skiljaktiga beslut rörande bevillningsutskottets betänkande n:o 2, i anledning af justitieombudsmannens framställning om ändring af 11 och 13 §§ i förordningen angående försäljning af brännvin den 9 juni 1905.

§ 12.

Justerades protokollsutdrag.

§ 13.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr *Karlsson* i Göteborg under 2 dagar fr. o. m. den 24 februari, och
 » *Pettersson* i Bjälbo » 2 » » » 26 »

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 3,39 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Onsdagen den 24 februari.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Upplästes följande till kammaren inkomna protokoll:

År 1909 den 23 februari sammanträdde kamrarnas valmän för utseende af kommitterade för tryckfrihetens vård; och befunnos, efter valförrättningens slut, hafva blifvit till kommitterade utsedda:

Riksantikvarien <i>Gustaf Oscar Augustin Montelius</i> med 19 röster		
f. d. riksantikvarien <i>Hans Olof Hildebrand Hildebrand</i>	»	19 »
f. d. justitierådet <i>Johan Fredrik Ivar Afzelius</i>	»	19 »
f. d. lektorn <i>Teofron Adolf Säve</i>	»	19 »
bibliotekarien <i>Erik Axel Karlfeldt</i>	»	19 »
f. d. justitierådet <i>Johannes Hellner</i>	»	16 »

Nils Nilsson.

Gust. Tamm.

Lars Berg.

M. E. Svallingson.

Jämte det protokollet lades till handlingarna, beslöt kammaren, att Riksdagens kanslideputerade skulle genom utdrag af detta protokoll underrättas om valet samt anmodas låta uppsätta och till kamrarna afgifva förslag till dels förordnanden för de valde, dels ock paragraf rörande valet i riksdagsbeslutet.

§ 2.

Ordet lämnades härefter på begäran till

*Svar å
interpellation.*

Hans excellens herr statsministern Lindman, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Med anledning af den till mig af vice talmannen riktade interpellationen, hvars kläm lyder sålunda:

»Delar Kungl. Maj:ts regering den åsikten, att det af Riksdagen antagna rösträttsförslaget bör genom Konungens förordnande om nya val till bägge kamrarna bringas i möjligast fullständig tillämpning hösten 1910?», får jag meddela, att regeringen hyser den uppfattning, att det vore olämpligt, att *nu* göra ett bestämt uttalande i fråga om upplösningen af Riksdagen eller någon af dess kamrar hösten 1910.

Det måste nämligen vara så, att frågan om Kungl. Maj:ts vid en viss tidpunkt bör eller icke bör begagna sig af det kungl. prerogativ, som ligger i Konungens rätt att upplösa Riksdagen eller endera kammaren och förordna om nya val, icke kan med

Svar å
interpellation.
(Forts.)

anspråk på riktigt bedömande upptagas till ompröfning förrän just vid den tidpunkten, allra helst, om den är så aflägsen som i nu förevarande händelse. Det kan innan dess inträffa förhållanden, som nu ej kunna förutses och som kunna och böra hafva inverkan på beslutet, kanske till och med bestämma detsamma. Att under sådana förhållanden upptaga en dylik fråga till öfvervägande och därom uttala en »åsikt» — låt vara att denna finge en mycket hypotetisk form — skulle säkerligen vara af ringa värde och i alla händelser olämpligt så till vida, som därigenom lätteligen kunde föregripas handlingsfriheten vid det slutliga afgörandet. Först då det gäller att fatta beslut i en dylik fråga och då Konungens ansvariga rådgifvare äro i tillfälle att öfverblicka situationen i dess helhet, kunna de bilda sig en åsikt om, hvad som bör ske, och denna åsikt får då sitt naturliga uttryck i det råd, de därutinnan gifva Konungen.

Med hänsyn till dessa förhållanden synes det mig omöjligt att nu uttala någon mening om, huruvida regeringen eller den regering, som sommaren 1910 sitter vid Konungens rådsbord, bör finna skälen för en upplösning öfverväga skälen *mot* eller tvärtom; och finner jag mig således förhindrad att tillmötesgå den ärade interpellantens i interpellationen uttalade önskan.

Något annat svar kan jag icke lämna.

Herr vice talmannen: Herr talman, mine herrar! Jag får förbindligast erkänna mottagandet af det svar, som herr statsministern nu har afgifvit, men jag kan icke finna det tillfredsställande. Efter min uppfattning skulle man kunna säga, att ett sådant svar på en fråga om framtida förordnande af nya val till kamrarna visserligen i många, kanske i de allra flesta fall skulle kunna äga full riktighet. Men i *detta* fall kan det omöjligt vara riktigt. Här är icke fråga om, huruvida af den eller den nu okända anledningen eller med hänsyn till de eller de nu icke bekanta förhållandena ett förordnande om nya val bör äga rum, utan här är endast och allenast fråga om, huruvida för tillämpningen af det antagna rösträttsförslaget kräfvades ett användande af Konungens rätt att förordna om nya val. Den frågan kan bedömas redan nu. De skäl, jag framlagt i motiveringen till min interpellation, äro enligt min mening helt och hållet afgörande för, att denna rätt bör bringas i utöfning hösten 1910.

Vid nu angifna förhållande kan jag för min del omöjligt gilla, att ett sådant svar å regeringens vägnar blifvit gifvet. Men än mera: jag måste i viss mån uttala min förundran öfver, att icke regeringen själf har funnit en — jag skulle vilja säga — kär anledning och ett efterlängtadt tillfälle att uttala sig på ett helt annat sätt. Det lär väl icke kunna vara någon hemlighet för någon och icke heller för regeringen själf, att förhållandet mellan regeringen och denna kammare lämnar åtskilligt öfrigt att önska. Det

Svar å
interpellation.
(Forts.)

är väl sannolikt, att regeringen själf måste ha den uppfattningen, eftersom, så vidt jag kunnat finna, regeringen under de sista valen till denna kammare gjorde ansträngningar, sådana som ingen svensk regering förut har gjort, för att gifva denna kammare en sammansättning af helt annat utseende, än valmännen sedan gifvo den. Vill man kasta en återblick öfver förhållandet i fråga, då kan man ju spörja: har egentligen denna regering någonsin under sin existens, allt ifrån början haft att glädja sig åt något verkligt förtroende från en majoritet i denna kammare? Om så icke är, kan man icke å andra sidan säga, att den senaste tidens — en ganska lång tids — händelser ha i hög grad minskat det redan från början rätt ringa förtroendet? Kan man icke säga, att en hel serie af tilldragelser inträffat, af hvilka hvar och en kan betecknas med ett minustecken i det afseendet? Och minustecknen, de synas mig nu vara så pass många, att jag menar, att det borde för regeringen ha varit ett — såsom jag sade — efterlängtadt tillfälle att få infoga i raden åtminstone något plus. Det hade ju regeringen nu kunnat göra. Regeringen hade fått tillfälle att uti den fråga, på hvilken den är bildad, som utgjort hufvudföremålet för hela dess politiska verksamhet, gifva ett uttalande, som endast och allenast hade sagt: »Ja, visst! Visst vilja vi taga konsekvenserna! Visst anse vi det alldeles gifvet, att det rösträttsförslag, som vi så mycket arbetat för i den varma öfvertygelsen, att det vore till landets och det allmännas nytta, också skall bringas i tillämpning så fort sig göra låter.»

Det är således kanske berättigadt att hysa någon förundran öfver, att ett sådant svar icke blifvit lämnadt.

Men å andra sidan torde det väl finnas möjlighet att genom egen reflexion minska denna förundran. Det torde väl finnas möjlighet att utan några alltför konstruerade beräkningar bilda sig en föreställning om det verkliga skälet till den evasiva och uppskjutande hållning, som regeringen i detta fall intagit. Att regeringen skulle anse det vara på något sätt betänkligt att upplösa denna kammare, det har jag mycket svårt att tro, utan det är väl, om regeringen drager sig för att gifva ett bestämdt svar, fråga om medkammaren. Och det kan ju då vara af intresse att söka klargöra för sig, på hvilka grunder regeringen intager en sådan hållning.

I fall man betraktar Första Kammarens ställning i denna fråga, vill det ju synas, som om det svar, man borde gifva på spörsmålet: bör Första Kammaren önska en fullständig omsättning hösten 1910 eller icke? i högsta grad måste bero på huruvida man tillägger den kammaren några — om jag så får säga — mera nobla och mindre egoistiska tendenser. För den som det gör, må det väl förefalla tämligen tydligt, att Första Kammaren, sedan den själf förklarar, att en stor rättsutvidgning skall och bör ske, icke borde

Svar å
interpellation.
(Forts.)

på något sätt vara motvillig mot, att denna skulle ske så snart som möjligt.

Vi hörde häromdagen en ledamot af Kungl. Maj:ts regering tala inför Andra Kammaren om Första Kammarens för de små i samhället varmt klappande hjärta. Jag är öfvertygad om att hela denna kammare med djupaste rörelse åhörde herr finansministern, då han på detta sätt utvecklade för oss Första Kammarens djupa och allvarliga känslor för småfolket. Det var då fråga om små löntagare och deras möjliga anspråk och önskingar, och herr finansministern förklarade för oss, att om det också någon gång kunde sett ut, som om Första Kammaren icke brydde sig mycket om dem, så var det fullkomligt misstag, ty Första Kammaren hade då nödgats låta sitt förstånd betvinga sitt varmt klappande hjärta, och detta med hänsyn till finansiella konsekvenser och betänkligheter.

Näväl, här finnas inga sådana konsekvenser och betänkligheter! Här är det endast fråga om att, sedan Första Kammaren sagt: ja visst, småfolket måste ha mycket större rättigheter än det har, äfven med afseende på sammansättningen af Första Kammaren, öppna famnen för småfolket och låta det få dessa rättigheter så snart som möjligt.

Nu vågar jag icke säga, att herr finansministerns uttalande i detta fall är höjdt öfver allt tvifvel och all kritik. Det är nog visserligen så, att man här i kammaren kanske i många fall lärt sig fasta befogadt afseende vid herr finansministerns uppgifter. Men vi få å andra sidan komma ihåg, att dessa uppgifter i allmänhet rört sig på de mera materiella områden, som lyda under hans departement, och under detta departement höra ju egentligen icke sådana hjärteområden, som herr finansministern den gången gaf sig in på.

Jag tror sålunda, att det nog är möjligt att gentemot den uppfattningen, som skulle vara mera idealistisk, sätta en annan, som skulle vara mera trivial och som skulle innebära, att Första Kammaren nog, om man får använda ett så vulgärt uttryck, med händer och fötter skulle vilja sätta sig emot ett förordnande om nya val; och det tör väl hända, att man i det fallet också har en ganska bestämd anledning att tro så uti den kammarens handlingssätt vid rösträttsriksdagen 1907. Då hade nämligen regeringen framlagt en proposition, däruti Första Kammarens ledamöters rätt bevarades ända till det yttersta. De skulle, om de varit valda före de nya rösträttsbestämmelsernas trädande i kraft, få sitta ut hela sina nio år. Då den propositionen kom, förstodo åtskilliga mera djupt seende inom Första Kammaren, att med den ordningen det skulle vara alldeles otänkbart, att icke kammaren skulle bli upplöst. Det var alldeles klart för dem, att, ifall Kungl. Maj:ts proposition ginge igenom, det blefve val öfver hela linjen, och jag tror mig icke fela, om jag säger, att det var den tankegången, som framkallade ett förslag till ändring, hvilket framlades i särskilda

Svar å
interpellation.
(Forts.)

utskottet och som sedan blef utskottets förslag och kamrarnas beslut. Man var på det hållet utan tvifvel rädd för en upplösning, och man försökte undvika den genom att införa något mindre orimliga bestämmelser. Men gifvet är, att man hade fullkomligt klart för sig, att konungens prerogativ stod alldeles orubbadt, och att kammaren i alla fall lika väl kunde ha att vänta förordnande om nya val som att den nya ordningen skulle träda i kraft på det sätt kammarens män själfva föreslagit.

Jag tror, att ifall man med dessa förutsättningar tager i betraktande regeringens genom herr statsministern afgifna svar, skall man kanske icke ha så svårt att förstå, hvad detta svars egentliga orsak är. Det är ju så, att vi här i kammaren gång efter annan förvänat oss öfver vissa drag uti regeringens hållning, som vi icke kunnat beteckna annat än som inkonsekvenser och principlöshet. Men det är icke så, att vi varit fullständigt i ovisshet om, hvar grunden är att söka till dessa inkonsekvenser och denna principlöshet. Det har mer än en gång förefallit oss alldeles påtagligt, att ifall man leder sig utefter orsakskedjan, så går den nog fram till medkammaren här på andra sidan, och vi ha fått den föreställningen, och vi tro, att det är en riktig föreställning, att vår nuvarande regering till hela sin politik står i ett sådant afhängighetsförhållande till Första Kammarens önskningsar, som vi för vår del icke kunna gilla.

Jag har nu gjort mina betraktelser med anledning af regeringens svar. Jag skulle önska, att kammaren kunde erhålla ett tillfälle till att gifva sin mening tillkänna uti det viktiga spörsmål, som här är väckt. Som bekant står det emelleriid icke i öfverensstämmelse med våra åtminstone hittills varande parlamentariska kutymer att i interpellationsfrågor föreslå kammaren en s. k. dagordning, men om detta kunnat ske, då skulle jag för min del icke tvekat att i denna sak förelägga kammaren ett sådant förslag af följande lydelse:

»Under ogillande af att regeringen undandragit sig att göra ett klart uttalande i den viktiga frågan, vill kammaren betona, att enligt kammarens åsikt det af Riksdagen antagna rösträttsförslaget bör genom Konungens förordnande om val till båda kamrarna hösten 1910 bringas i möjligast omfattande tillämpning.»

I detta anförande instämde herrar *Berg* i Stockholm, *Wallis*, *Wavrinsky*, *Byström*, *Palme*, *Kjellberg*, *Fürst*, *Kobb*, friherre *Palmstierna*, *Beckman*, *Pettersson* i Södertälje, *Hagberg*, *Cervin*, *Edén*, *Stärner*, *Juhlin*, friherre *Bonde*, *Gripenstedt*, *Gustafsson* i Vi, *Johansson* i Jönköping, *Ekman* i Mo gård, *Rune*, *Bosson*, *Söderbergh* i Karlshamn, *Larsson* i Klagstorp, grefve *Hamilton*, *Petrén*, *Broomé* i Bärslöf, *Thylander*, *Jönsson* i Refvinge, *Tynell*, *Röing*, *Neiglick*, *Craafoord*, *Olausson*, *Ahlfvengren*, *Lundgren*, *Gibson*, *Ekman* i Göteborg, *Broström*, *Wijk*, *Berg* i Göteborg, *Larsson* i Göteborg,

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Forsberg, Nilson i Örebro, Janson i Bråten, Kronlund, Bogren, Jansson i Edsbäcken, Carlson i Herrljunga, Igel, Thavenius, Akerman, Jansson i Krakerud, Otto, Schotte, Olsson i See, af Callerholm, Olsson i Fläsbro, Ericsson i Vallsta, Sundström, Starbäck, Sandström, Camitz, Thor, Wilson, Kvarnzelius, Karlsson i Fjäl, Lindgren i Skog, Ersson, Ström i Transtrand, Mogren, Hedström, Bergman, Olofsson, Hagström, Bromée i Billsta, Hellberg, Berglund, Ström i Öfver-Torneå, Lundström, Björk, Jonsson i Gumboda, Andersson i Stårte och Leander.

Herr Branting: Herr talman, mina herrar! Det svar, som vi nyss hörde af hans excellens herr statsministern, torde kortast kunna sammanfattas helt enkelt med de orden: det beror på *konjunkturerna*, huruvida en upplösning skall ske eller icke.

Vi känna nog alla, att detta svar egentligen icke öfverraskade synnerligen, då det kom från den regering, som i så hög grad visat sig vara en konjunkturernas regering — som har haft sin styrka i en viss rörlig anpassning efter de skiftande konjunkturerna, men däremot sin svaghet i bristen på principer, som den velat fullfölja, vare sig vinden för tillfället blåst med eller mot.

Det är emelleätid så, att här är det *icke* en konjunkturfråga, som föreligger, utan verkligen en enkel klar princip, nämligen att en riksdag, som själf underkänt grunderna för sin egen sammansättning för att i stället gifva åt nationen former, hvaruti den trognare kan uttrycka sin vilja, att, säger jag, en sådan riksdag icke bör sitta en enda dag längre, än det är nödvändigt på grund af de tekniska anordningar, som behövas för den nya valordningens trädande i kraft. Den saken synes mig så enkel, att från hvarje regering, som har en verklig känsla för folkviljan och för dess suveränitet i dylika ting, det svar, som borde vara att vänta, icke kunde vara mer än *ett* — och ett helt olika mot det, som vi nyss här hörde. Och därför, herr talman, ber jag att för min del få helt och fullt förena mig i det uttalande af ogillande, som herr vice talmannen nyss med så många instämmande här i kammaren gjorde.

Med herr Branting förenade sig herrar *Blomberg, Lindhagen, Tengdahl, Hasselquist, Persson* i Stockholm, *Johansson* i Stockholm, *Rissén, Åberg, Lindley, Borg, Svensson* i Nyköping, *Kropp, Lindberg, Persson* i Malmö, *Christiernson, Linders, Thorsson, Kristensson, Lindblad, Strömberg, Forssell, Berg* i Munkfors, *Rundgren, Larsson* i Västerås, *Leksell, Eriksson* i Grängesberg, *Carlsson* i Malmberget, *Lindqvist* och *Söderberg* i Stockholm.

Herr Jansson i Djursåtra: Herr talman! Det kan ju synas, som om det — sedan det största partiet genom sin ledare nu, på sätt som skett, gjort sitt uttalande och äfven det socialdemokratiska

partiet instämt med det stora partiet — vore nästan fåfängt, särskildt efter ett sådant massinstämmande, som följde, att här uppträda och yttra några ord. Men äfven om det förhåller sig så, att det liberala samlingspartiet och det socialdemokratiska partiet genom sammanslagning utgöra majoritet i denna kammare, så lär det väl ändå icke kunna påstås, att det icke finnes andra riksdagsmän i denna kammare än dessa partiets ledamöter. För min egen del vill jag alltså påstå, att äfven minoriteten kan hafva både rätt och plikt att vid ett sådant tillfälle som detta göra ett uttalande. Och fastän jag icke har i uppdrag att tala å minoritetens vägnar, vill jag åtminstone för min egen del hafva uttalat till protokollet, att jag icke kan instämma i det hårda klander, som här har uttalats af herr vice talmannen gentemot regeringen och att jag icke heller delar hans mening beträffande den ifrågasatta upplösningen af riksdagen 1910.

När vi här om dagen antogo det stora grundlagsförslaget angående ändringar i riksdagsordningen med de därpå följande nya förhållanden, som härefter skola tillämpas, så gjorde väl Riksdagen detta i fullt medvetande om att samma ändringar skola i föreskrifven tid och ordning efterföljas. Beträffande ordningen för valen till Första Kammaren föreskrifves därom i § 7 riksdagsordningen, sådan den nu är formulerad, att valkretsarna skola indelas i vissa grupper, och att blott *en* sådan grupp skall välja hvarje år i enlighet med vallagens närmare föreskrifter.

Nu anser emellertid herr vice talmannen redan, att man icke skall följa denna ordning, som Riksdagen för sin del sålunda fastställt — detta utan hänsyn till hvad Kungl. Maj:t för sin egen del kan anse vara bäst och nyttigast, och innan den nya lagen ännu ens afgått från Riksdagen till Konungen. Under sådana förhållanden synes det, åtminstone mig, väl tidigt att nu, innan den nya lagen ens hunnit blifva fullständigt antagen, påstå och yrka, att regeringen för sin del skall göra ett bestämdt uttalande om, att hon i ett visst omnämndt fall icke skall följa den ordning, som är föreskrifven i den af Riksdagen för sin del antagna lagen.

Jag vill för öfrigt i anledning af herr vice talmannens påstående, att regeringen borde vara angelägen om en riksdagsupplösning, erinra om en händelse, som icke ligger så synnerligt långt borta i tiden, och därvid det lades i dagen, att det i detta land finnes äfven en annan myndighet än regeringen och Riksdagen, som vill hafva sitt ord med i laget, när det gäller riksdagsupplösning. Herr vice talmannen minns nog, huru det tog sig ut år 1906, då han själf såsom statsminister ville upplösa Andra Kammaren, nämligen att Konungen för sin del förklarade, att han icke ville vara med därom. Och så skulle det också kunna hända en annan gång — oafsedt om det vore den regering, som nu sitter, eller en annan, som mot Konungens mening ville upplösa Riks-

Svar å
interpellation.
(Forts.)

dagen. Man borde sålunda enligt min mening vid detta tillfälle äfven taga någon hänsyn till Konungens makt.

För min del vill jag vidare säga, att jag tror, att rättvisan fordrar, att Riksdagen och icke minst Andra Kammaren, när det gäller att bedöma en regerings handlingssätt, icke i första hand bör taga hänsyn till, från hvilket parti regeringen är utgången, om den kallas liberal eller om den kallas konservativ, utan framför allt till, huru den regerar. Äfven om det många gånger kan hända, att det går den enskilda riksdagsmannens önsknings emot, så är det därför icke heller sagdt, att den enskilde riksdagsmannens uppfattning alltid är den rätta. Och, om vi hafva en liberal regering, så kan ju den fela; hafva vi åter en konservativ regering, så kan den också hafva sina fel och brister; men när den ena såväl som den andra gör hvad den efter bästa förstånd förmår, i afsikt att gagna fosterlandet, då menar jag att sådant arbete i någon mån borde erkännas. Därför tror jag icke, att det är rätt att i tid och otid göra allt hvad göras kan för att lägga svårigheter och stöttestenar i vägen för regeringen, äfven om man uppenbarligen ser, att regeringen för sin del vill göra det bästa som är möjligt.

Jag har velat, herr talman, vid detta tillfälle uttala dessa enkla ord till protokollet. Och jag vill slutligen uttala, att jag ingalunda kan vara med om att döma regeringen hårdt, på sätt som nu enligt min mening har skett från det liberala samlingspartiet och det socialdemokratiska partiet.

Häruti instämde herrar *von Schéele, Gustafsson* i Mjölby, *Berg* i Staby, *Mallmin, Andersson* i Höckerum, *Carlsson* i Solberga, friherre *Fleetwood, Andersson* i Hägelåkra, *Meurling, Lundell, Andersson* i Resebo, *Malmborg, Bengtsson* i Häradsköp, *Sjöberg, Danielsson, Hazén, Räf, Jonsson* i Hökhult, *Atmqvist, Johansson* i Berga, *Andersson* i Bråborg, *Pettersson* i Bjälbo, friherre *Lagerfelt, Petersson* i Dänningelanda, *Magnusson* i Tumhult, *Fornander, Olsson* i Blådinge, *Sjö*, friherre *Hermelin, Johansson* i Möllstorp, *Jansson* i Kalmar, *Svallingson, Larsson* i Bondarfve, *Jönsson* i Boa, *Santesson, Lindvall, Åkesson, Jespersion, Jönsson* i Kvarnberga, *Andersson* i Skifarp, *Bengtsson* i Bjärnalt, *Henrikson, Magnusson* i Salstad, *Svensson* i Skyllberg, *Gustafsson* i Sjögesta, *Persson* i Stallerhult, *Månsson, Larsson* i Gallstad, *Andersson* i Helgesta, *Nordström, Johansson* i Mossebo, *Odqvist, Olsson* i Broberg, *Olsson* i Tyllered, *Gunnarsson, Nylander, Svensson* i Saläng, *Dahlgren, Johansson* i Mellbyn, *Berggren, Canell, Anderson* i Arvika, *Ericsson* i Ofvanmyra, *Söderberg* i Hobbarn, *Åslund, Öberg, Zimdahl, Mörtsell, Sandquist, Lundin* och *Persson* i Borrby.

Herr Vennersten: Herr talman! Då storpolitiska synpunkter göra sig gällande vid en frågas behandling kan det understundom

Svar å
interpellation.
(Forts.)

hända, att andra, kanske lika viktiga få träda tillbaka. Med hänsyn till stora allmänna ekonomiska intressen, tager jag mig friheten att vid detta tillfälle rikta uppmärksamheten på ett förhållande, som står i det allra närmaste sammanhang med den fråga, som genom herr vice talmannens interpellation bragts på tal.

Det är ju så, att i riksdagsarbetet kräfvcs en viss kontinuitet, för att icke frågorna, särskildt de ekonomiska, skola förlora på behandlingen inom Riksdagen. Såsom vi alla hafva oss bekant, föreligga under den närmaste tiden mycket betydande sådana spörsmål. Jag vill såsom exempel nämna revisionen af vår tullagstiftning och vissa handelspolitiska angelägenheter. Det är påtagligt, att på dessa frågors lösning, hvilkens början inträder vid nästa års riksdag, det kommer att i hög grad bero, huru vårt näringslif skall under de närmaste decennierna utveckla sig. Det har synts för många, som hafva med dessa frågor att göra, såsom en synnerligen stark garanti för en för hela landet tillfredsställande lösning, att förändringen i Första Kammarens sammansättning icke kommer att ske fortare, än Riksdagen beslutat. Enligt mitt förmenande, och enligt många andras, har det därför just varit en styrka i det röst-rättsförslag, som vi i dagarna slutligen antagit, att Första Kammaren icke blifvit utsatt för en så hastig omdaning, som här varit på tal. Säkerligen torde ingen bestrida, att en frågas behandling till stor del beror på den sakkunskap, som därvid direkt får göra sig gällande. Om Första Kammarens inlägg vid behandlingen af våra ekonomiska angelägenheter äro måhända meningarna delade, och jag skall icke tillåta mig att därom fälla ett omdöme. Men det enkla faktum lärer väl ändå icke kunna bestridas, att i många fall det har varit tack vare den hjälp, Första Kammaren lämnat, som vårt näringslif fått det stöd, åt hvilket det haft att glädja sig sedan ett par tiotal år tillbaka. Icke minst i den trakt, där jag har mitt hemvist, är den känslan ännu lefvande, att det var den omskapning af våra tullpolitiska förhållanden, hvilken inträdde för 20 år sedan, som landet har att tacka för de stora framsteg, som det gjort. Det synes mig därför, att hvad som göras kan för att icke alltför hastigt någon omgestaltning i dessa lyckliga förhållanden må äga rum, *det* bör man sörja för. Och ett af de allra starkaste medlen härtill är, enligt mitt förmenande, att den omdaning af Första Kammaren, som förestår, får försiggå i lugn och i den ordning, som Riksdagen själf afsett.

Jag har icke velat underlåta att uttala dessa mina tankar, då jag är öfvertygad om, att ute i landet den uppfattning skall inom vida kretsar göra sig gällande, att det sätt, hvarpå det nu godkända röst-rättsförslaget ordnat dessa förhållanden, också skall visa sig vara lyckligt för landets kommande ekonomiska utveckling.

Herr vice talmannen: Herr talman! Jag har svårt att tänka mig, att med den argumentation, som den siste talaren förelade

Svar å
interpellation.
(Forts.)

oss, skulle kunna vinnas synnerligen många sinnen i denna kammare, nämligen den argumentation, att Första Kammaren för att i möjligaste mån upprätthålla sin efter mångas tanke något ensidiga närings- och tullpolitik skulle få sitta kvar så länge som möjligt. Jag tror öfver hufvud taget, att det är en fullkomligt oriktig syn på saken, då man, såsom den siste ärade talaren, hvilken ju varit fullt med om det förslag, som nyligen blifvit antaget i fråga om rösträttens utsträckning, likväl säger: i den eller den frågan befarar jag, att resultatet skall kunna blifva ett helt annat än det jag skulle önska, i händelse de nya valmännen finge träda fram för tidigt, och därför önskar jag ett uppskof. Nej, man får nog icke tänka på resultatet i den ena eller andra saken, utan man måste vara på det klara med, att då man gifvit en så betydlig utsträckning åt medborgarrättigheterna, så måste det hafva varit därför, att man i stort sedt hyst tillit till, att dessa rättigheter skola användas väl och till fosterlandets lycka.

Hvad beträffar den nästföregående ärade talarens yttrande, ber jag att få för honom framhålla, att det ju är fullkomligt oriktigt, då han talar aldeles som om rösträttsförslaget endast och allenast innehölle en enda ordning för den tillämpning, som skall förekomma. Nej, visst icke. Detta förslag innehåller uttryckliga bestämmelser, för den händelse Konungen skulle förordna om nya val. Båda linjerna ligga fullständigt öppna, och det är sålunda endast fråga om, hvilken som skall och bör väljas.

Till samma ärade talare ber jag att få rikta den upplysningen, att då jag för min del frågar Kungl. Maj:ts regering eller någon dess ledamöter om någonting, så är det alltid om den ansvariga regeringens åsikter och icke om konungamaktens personliga innehafvares.

Vidare har sistnämnde talare sagt oss, att vi icke skola fästa oss vid en regerings färg utan vid dess handlingar. Ja, vi hafva fäst oss vid denna regerings handlingar och följt dem med ganska stor uppmärksamhet. Vi hafva ogillat rätt många af dess handlingar, och jag undrar nästan, om vi icke i fråga om detta ogillande åtminstone i ett och annat fall haft herr Jansson i Djursåtra själf på vår sida.

Slutligen vill jag endast uttrycka en ringa förvåning däröfver, att samma ärade talare, hvilken begynte sitt anförande med en ingress om minoriteten, dess ställning och dess anspråk, yttrat sig så ifrigt mot den snara tillämpningen af ett förslag, som enligt sin egen uppgift just är tillkommet i tecknet: skydd för minoriteten.

Friherre Hermelin: Herr talman! Det är närmast med anledning af en passus i herr vice talmannens första anförande, som jag känt mig uppmanad att säga några ord. Med en kollegial älskvardhet, hvilken då och då med vissa mellanrum tagit sig uttryck i denna kammare, framkastade herr vice talmannen gentemot med-

kammaren en sådan beskyllning, som den, att den egentliga anledningen, såvidt man kan se, till att Första Kammaren ställde sig i harnesk mot den Staaffska ministärens förslag, skulle vara en instinktiv känsla af, att detta förslags genomförande skulle medföra Första Kammarens upplösning, d. v. s. de dåvarande förstakammareledamöternas aflägsnande från sina platser i kammaren. Men om man vill tillerkänna det gamla ordspråket »af sig själf känner man andra», den minsta giltighet, så får man väl ändock säga, att ett sådant sätt att se saken innebär från herr vice talmannens och de med honom instämmande kammarledamöternas sida en kärlek till dessa fåtöljer med deras — jag skulle, om icke rummets helgd och ögonblickets högtidlighet hindrade mig därifrån, vilja säga älskogsvarma kolorit, en kärlek, som man måste kalla hart när krampaktig.

Här hafva talats hårda ord om inkonsekvenserna i den nuvarande regeringens handlingar. Ingen regering och intet mänskligt är fullkomligt, men jag tror ändå, att man från både det ena och andra hållet bör med viss försiktighet begagna dessa anklagelser emot den nuvarande regeringen. Det torde väl icke vara obekant för de allra flesta af kammarens ledamöter, att elaka tungor på sin tid just gentemot det liberala partiets här i landet sätt att se rösträtts-saken påstodo, att det icke fanns många streck på den politiska kompassen, som just det liberala partiet i landet under sina sträfvanden att lösa rösträttsfrågan icke mer eller mindre snuddat vid. Det ansågs af mången vara inkonsekvent att, såsom flera politici här i landet, både af den ena och den andra färgen och icke minst bland liberaler och radikaler, gjort, ena dagen med feberaktig ifver yrka på rösträttsfrågans lösning och en annan gång påyrka uppskof med densamma — jag erinrar mig särskildt ett uttalande af herr Branting, hvilket efter hvad jag tror fälldes af honom för några år sedan vid ett stort möte i Nackarpsdalen i Skåne. Jag må säga, att jag icke riktigt förstått innebörden af hans ord och minns icke fullständigt lydelsen af desamma, men andemeningen var, att enligt Kungl. Maj:ts förslag rösträttsfrågans lösning skulle kräva en tid af 2 till 3 år och *så länge hade man icke tid att vänta*. Så brådtom var det då, men vid andra tillfällen hafva mycket starka ansatser gjorts för att rent af på obestämd tid uppskjuta frågans lösning. Man har med ett ord dukat under för frestelsen att drifva »konjunkturpolitik». Man ser från vissa håll den praxis iakttagen, att så snart man vill förfäktas en mening, eller en uppfattning, så säger man: så tycker, så talar, så skriver hela det svenska folket. Jag skall nu icke begagna mig af samma praxis eller göra mig skyldig till samma fel, men jag säger: det svenska folket eller åtminstone en ofantligt stor del af det svenska folket, en högst afsevärd kontingent däraf, antingen man nu väger den eller räknar den, känner sig trygg under den nuvarande regeringen och önskar icke en ändring härvidlag, förrän de politiska

*Svar å
interpellation.
(Forts.)*

Svar å interpellation.
(Forts.)

konjunkturerna, med hvilka man naturligtvis måste räkna, nödvändigöra ett ombyte.

Herr Branting: Herr talman! Jag kan icke underlåta att begära ordet, när jag här hör en ärad talare borta vid den andra väggen, herr Vennersten, prisa i så höga toner vikten af att fullfölja den näringspolitik ostörd, som, såsom han mycket riktigt framhöll, har sitt starkaste fäste i Första Kammaren.

När han yttrade sig i denna sak, så var det alldeles såsom en genklang af en stämma, som på sin tid hördes ungefär från samma plats, där den nyssnämnde talaren sitter och som vid ett mycket minnesvärdt tillfälle yttrade: *beställ om ditt hus*. Det är detta, som blifvit uppgiften för de nu regerande klasserna, innan de nya klasser, som välvilligt kallats att taga del af makten, få någon del af densamma.

Det är samma tanke, som ligger till grund för herr Vennerstens anförande. Men när han prisar tullarnas välsignelse, så måste det dock i denna kammare sägas ifrån, att då uttrycker han meningen hos en del af de besittande klasserna, men förbiser fullständigt det starka rop af missnöje och hårdt betryck, som går från de icke besittande klasserna gentemot det nu rådande näringspolitiska systemet. Han förbiser fullkomligt, att hvad som har kunnat vinnas på ena sidan, det har dock på andra sidan tagits igen genom en beskattning, som hvilar så tungt och hårdt på de minst bärkraftigas axlar — och det bör sägas ut vid detta tillfälle, när man här till och med går så långt, att man vill försvara, att Första Kammaren skall sitta längre än hvad den eljest skulle göra i orubbadt bo *därför* att den skall ha tillfälle att så långt som möjligt fullfölja en politik rakt i strid mot dessa icke besittande klassers önsknigar.

Det var detta, som jag i främsta rummet ville ha sagt. Det förundrade mig också något att höra, hur herr Jansson i Djursåtra sökte svepa den allmänna, mänskliga ofullkomlighetens mantel kring den nuvarande regeringen och däri söka en betäckning för de åtgärder från densamma, som vi från politisk och principiell synpunkt måste på det bestämdaste ogilla. Förvisso, ingen regering är felfri och ingen regering kommer heller någonsin att bli felfri, men det är icke därom alls fråga, utan här är fråga om en viss bestämd konkret sak, hvori det har riktats ett spörsmål till den nuvarande regeringen och hvarpå densamma icke har gifvit något som helst principiellt svar, utan sagt, att det kommer an på kommer an, att det beror på hur ställningen är om 1½ år, om det då skall bli riksdagsupplösning eller icke, d. v. s. hurvida svenska folket skall få tillfälle att på det sätt, som nyss blifvit af Riksdagen i grundlagsenlig ordning fastställdt, själf uttrycka genom nya val, hur det vill att dess öde för framtiden skall ledas.

Samme talare gaf äfven uttryck åt ett ogillande af, att det

interPELLERAS i tid och otid. Ja, det kan ju så vara, men det får jag säga, att om det någonsin varit fullt befogadt att framställa en interpellation i en för landet viktig fråga, så har det väl varit denna gång, när det gällt att i tid och icke i otid få veta, huruvida det finnes en mening hos regeringen, att svenska folket skall få framläggas till valurnorna så tidigt som möjligt är, eller om det är meningen att hålla det tillbaka längre, än själva de tekniska anordningarna nödvändiggöra.

Herr friherre Hermelin tillät sig ett litet utfall mot mig, och jag känner ju hans sätt att uttrycka sig och väntade mig därför en pikant stund. Men jag får säga, att jag blef mycket besviken, ty när det visade sig, hvarpå han grundade sitt utfall, så var det på ett uttalande, som jag skulle ha fällt vid ett möte i Nackarpsdalen, men ett uttalande, som den ärade talaren sedan icke kunde påminna sig och som han bekände, att han icke förstått. Det förefaller mig, som om under sådana förhållanden beviskraften i hans yttrande var något för svag.

Herr Svensson i Skyllberg: Herr talman, mina herrar! Då jag redan instämt med herr Jansson i Djursåtra, har jag sålunda redan angifvit min ståndpunkt till den fråga, som nu behandlas. Men det är några synpunkter, som jag vill be att särskildt få framhålla och som icke nog kunna beaktas i en debatt sådan som denna och som jag tror böra ha ganska stort inflytande, då man intager ståndpunkt i denna fråga. Jag tillåter mig spörja herrarne: Tron I verkligen, I, som talen om, att en riksdagsupplösning år 1910 ovillkorligen bör ske, tron I verkligen, att landet är betjänt af en slik åtgärd, ja, tron I, att vårt land har råd att längre fortsätta med detta bråk och käbbel om röstätt, författningsrevision och liknande? Alla ha vi ju på våra valmöten under det gångna årets valkampanj lofvat att vilja vara med om att bygga upp vårt land, att främja dess näringslif, handel och industri och skapa en så dräglig tillvaro som möjligt för vårt lands medborgare. Tron I verkligen, att fördelen af eu valstrid ett år tidigare uppväger den skada, som den åstadkommer för näringslivet, för handeln och industrien? Jag betviflar det, jag förnekar det bestämdt. Jag tror, att en sådan ådrager vårt land en större skada, än allt detta är värdt, och jag ber att få till den regering, som då sitter, rikta en vördsam anhållan, att den ville noga öfverväga skälen för och emot, innan den tillråder Hans Majestät Konungen ett så viktigt och riskabelt steg som en riksdagsupplösning år 1910.

Herr Jansson i Djursåtra: Herr talman! Herr vice talmanen riktade några anmärkningar mot mitt första anförande. Han syntes tro, att jag sammanblandat begreppen Konung och Kungl. Maj:t. Det kan hända, att jag yttrat mig oförståndigt, men i alla

Svar å
interpellation.
(Forts.)

fall får jag förklara, att, äfven om jag inte vet så mycket om det statsrättsliga förhållandet, jag dock i alla fall har reda på, att Konungen och Kungl. Maj:t äro olika begrepp och ha olika funktioner i statslivet.

Herr vice talmannen ville äfven erinra mig, att den antagna grundlagen med afseende å Riksdagen innefattade möjlighet för upplösning och förordnande om nya val, trots att det i grundlagen är föreskrifvet, att valen till Första Kammaren skola ske gruppvis, efter ordning och hvarje år. Ja, äfven jag vet, att Konungen icke har förlorat sin upplösningsrätt i följd af vallagen och ändringarna i riksdagsordningen. Det har jag mycket noga reda på, men jag sade ju, att äfven om Kungl. Maj:ts regering skulle för sin del ha den uppfattning, att en upplösning af riksdagen eller förordnande om nya val skulle vara önskvärdt, kunde det dock hända, att Konungen för sin del äfven kunde ha en annan mening, ty vi få, hoppas jag, äfven ta i beräkning, att vi ha en Konung i detta land, som kan ha en egen och tillika bestämd mening.

Herr vice talmannen uttalade äfven sin förvåning öfver, att jag kunde tala som jag gjort om den nu sittande regeringen, då jag i alla fall har varit med om att inom konstitutionsutskottet framställa anmärkningar just mot vissa ledamöter af denna regering. Jag vill emellertid erinra herr vice talmannen därom, att när jag sitter i konstitutionsutskottet, så fattar jag min uppgift på det sätt, att jag, efter mitt ringa förstånd och den förmåga jag kan äga, har både rätt och plikt att uttala min mening om hvarje regeringshandling, vare sig den har utöfvats af en liberal eller en konservativ regerings medlemmar. Jag har äfven gett bevis på denna min uppfattning och detta mitt handlingssätt, ty jag kommer ihåg, att jag vid 1907 års riksdag var med om att framställa anmärkningar mot några af den afgångna liberala regerings medlemmar, likasom att jag förra året var med om att framställa anmärkningar mot vissa medlemmar af den nu sittande regeringen. Jag tar vid utöfningen af detta uppdrag nämligen icke hänsyn till den eller den regeringen, om densamma är liberal eller konservativ, utan endast därtill, huruvida regeringen enligt min uppfattning har handlat rätt eller orätt.

Herr Starbäck: Herr talman! Det förefaller mig, som om debatten här under en tid kommit litet på afvägar och från själfva det ämne, som vi egentligen behandla, nämligen betydelsen af en riksdagsupplösning 1910. Jag kan emellertid icke underlåta att med herr talmannens tillåtelse för ett ögonblick göra mig skyldig till samma fel, som jag här ansett, att en del talare begått.

Det har nämligen icke kunnat annat än förvåna mig att i en hel del instämmanden, som här gjorts, ett storartadt förtroende till den regering, som för närvarande sitter, tagit sig uttryck. Jag vill

därför i herrarnes erinran återkalla en eller annan liten passus, som synes mig vara förtjänt af uppmärksamhet.

Det är väl inte värdt erinra om, hur den sittande regeringen gjorde till kabinettsfråga under rösträttsdebattens dagar ett förslag, som ingalunda härledde sig från regeringen själf, utan från dess liberala motståndare. Detta är ju dock en snö, som föll för ganska längesen, och ej värd att vidare orda om. Men då jag i höstas mötte en Förstakammarledamot dagen efter sedan civilkommissionen tillsatts, stannade vi och talade om detta synnerligen märkliga evenemang, och han sade då till mig: Ja, ni stackars liberaler ha snart ingenting mera kvar än den kära folkomröstningen. Jag tänkte i mitt stilla sinne, att detta är väl ändå icke så sant, utan frågan borde väl ställas så: Hvad är det i själfva verket högern har kvar? Den ena gången efter den andra har ju under tystnad från vänsterns sida — och jag vill ju precis inte påstå under entusiasm från högerns — herr statsministern vidtagit vissa regeringsåtgärder, som väl egentligen icke bort falla högern på läppen. Men märkligt nog, när det gäller, är det högern, som fortfarande understödjer regeringen.

Med afseende på civilkommissionen vill jag erinra mig, att under remissdebatten 1908 statsministern visserligen icke sade bestämdt ifrån, men dock hade ett sådant yttrande, som om man aldrig skulle kunna tänka på att få någon civilkommission från *den* regeringen. På hösten fanns den emellertid. Detta erinrar mig om en hel del andra förhållanden. När det var fråga om prästprivilegierna vid förra årets riksdag, ändrade ecklesiastikministern ett tu tre signaler, den ena gången talade han för prästprivilegiernas borttagande i enlighet med propositionen, men till sist besvor han denna kammare att rösta med Första Kammaren, som ville ha kvar dessa privilegier; och om jag icke minns orätt, så var det en aktad och ärad representant på västgötabänken, som därvidlag var en af de skarpaste oppositionstalarne. Hur var det då med förtroendet till regeringen, herr Jansson i Djursåtra?

Jag vill äfven erinra en del landtmannarepresentanter om en annan fråga, som var före förra året, nämligen frågan om en arrendelag, då utan vanhäfDSLag. Jag tror, att det var åtskilliga, som då icke hyste det stora förtroende, som deras instämmanden i dag tyckas gifva vid handen. Nu har jag hört sägas, att det väntas en proposition, där en vanhäfDSLag skall vara med. Den ena riksdagen är det på ett sätt, den andra riksdagen på ett annat sätt. Det är som konjunkturerna äro eller som vinden blåser. Jag kan icke neka att anföra ett litet färskt exempel härpå. Då det var fråga om universitetsstatuterna, förklarade ecklesiastikministern, att visserligen äro de formulerade på det sättet, men de skola naturligtvis icke tolkas så.

Ja, jag kan för min enskilda del icke finna, att detta fram och tillbaka är någonting, som ingifver ett så bergfast förtroende,

Svar å
interpellation.
(Forts.)

*Svar å
interpellation.
(Forts.)*

och det skulle ingalunda öfverraska mig, att en eller annan dag, vid besvarandet af herr Sandströms interpellation — som jag hoppas Andra Kammaren tillåter framställas — få höra herr krigsministern och herr statsministern tala om, att naturligtvis är det ingalunda meningen att tolka paragrafen på det sättet krigsministern låtit komma till offentligheten; åtminstone skulle jag finna mig mera öfverraskad, om regeringen hölle fast vid den tolkningen, än om den frånginge densamma.

Detta är ju emellertid en sak för sig, och den får regeringen och dess medlemmar klara af sedan — och sådant tyckas de ju kunna ganska bra — men man är, som sagdt, litet förvånad öfver det stora förtroende, som på detta sätt vunnits här i kammaren och ute i landet.

Jag kan icke heller underlåta, herr talman, att något fästa mig vid ett yttrande af friherre Hermelin. Han tycktes vilja hålla före, att en anledning till den interpellation, som nu föreligger, skulle vara herr vice talmannens begär att få byta plats här i kammaren, under det att han däremot tydligen ansåg, att den nuvarande regeringen icke hade den ringaste hunger efter att få sitta kvar på den plats, den för närvarande intager. Det är i alla fall märkvärdigt, att år 1906 afgick den dåvarande liberala regeringen, trots det att den hade stor majoritet för sin mening uti just denna kammare, medan den nuvarande regeringen sitter kvar, trots det att den har en ganska afsevärd majoritet emot sig i den här kammaren. Detta kan ju vara en liten jämförelse för friherre Hermelin att tänka på.

Nu kommer jag till sist till det, som för mig var det allra märkligaste i friherre Hermelins anförande. Han sade nämligen äfven, att det är en afsevärdt stor del af svenska folket — han visste detta på ett eller annat sätt — som kände sig trygg, lugn och till freds under den nuvarande regeringen. Men om det nu verkligen är på det sättet, då kan jag icke förstå, hvarför man skall vara rädd för att släppa fram dessa medborgare till valurnorna — de få ju då anledning och tillfälle att gifva uttryck åt och stryka under denna sin utomordentliga belåtenhet, och sedan sitter den af friherre Hermelin så högt älskade regeringen kvar så mycket säkrare.

Hvad som öfver hufvud taget är kärnpunkten härvidlag, är väl ändock detta, mina herrar, att vi ha beslutat införandet af allmän rösträtt; det är det, som är den viktiga frågan, valmetoden däremot är en helt annan fråga. Men det är just därför, som vi frisinnade icke kunna taga på vårt ansvar att icke göra allt hvad på oss ankommer för att bringa de nya rösträttsbestämmelserna i effektivitet. Ja, herr Svensson i Skyllberg skrattar åt den uppfattning, för hvilken jag nu här gör mig till tolk; jag förstår mycket väl, att han har en helt annan uppfattning härvidlag än jag. Enligt hans mening vore nog det allra bästa, att proportionellt valsätt

finge tillämpas utan allmän rösträtt. Men nu är det ju i alla fall icke så. Saken ställer sig för oss på det sättet, att den Riksdag, som för närvarande sitter och möjligen skulle komma att sitta ända till år 1911, har ett dubbelt så stort ansvar nu, sedan den representerar nya och andra väljarmassor, mot hvad den hade förut. Ty det går icke an, mina herrar, att påstå eller söka inbilla sig, att vi fortfarande, visserligen med grundlagsenlig rätt, men utan ökad moraliskt ansvar sitta här på våra platser, representerande endast de valmän, som valt oss. Det är aldeles gifvet, att det måste komma en känsla af missmod och tvekan i hela vår representations garning under sådana förhållanden; såväl den lagstiftande som den skattebeviljande befogenheten måste kännas tung och tveksam att utöfva, då vi icke sitta på de väljarmassors röster, hvilka vi själfva beslutat skola äga rätt att sända representanter till Andra Kammaren, utan endast på ett fåtals röster. Det är därför, som jag för min enskilda del anser, att man bör göra allt för att så fort som möjligt få grundlagens bud effektiva.

Nu har i och med denna interpellations framställande en möjlighet gifvits denna Andra Kammares medlemmar att i detta fall säga sin bestämda mening, och det har också därmed gifvits möjlighet för dem, som ha en motsatt uppfattning, som alltså anse, att ökad rösträtt icke medför ökad ansvar, att säga sin mening. Jag skulle också gärna ha sett, att den nu sittande regeringen hade uttalat sin mening beträffande denna ansvarsfråga, men då så icke blifvit fallet, kan jag icke annat än beklaga detsamma.

Herr Vennersten: Herr talman! Jag skulle icke ha tagit mig friheten att ännu en gång besvara kammaren med ett yttrande, om icke i herr Brantings anförande förekommit en passus af den beskaffenhet, att den tvingar mig att rätta en missuppfattning å den ärade talarens sida.

Jag har icke uttalat den meningen, att Riksdagens Andra Kammare nu skulle — såsom herr Branting uttryckte sig — ställa om sitt hus. Det är så långt ifrån, att jag har en sådan tanke, att jag tvärtom hoppas det allra bästa af framtiden och har det allra största förtroende till de nya valmansmassor, som nu skola träda fram på skådeplatsen. Denna min åsikt har jag i så många stycken och vid så många tillfällen gifvit till känna, att jag är viss om, att den icke kan vara herr Branting fullkomligt obekant.

Då herr Branting emellertid vände sig mot mig på grund af ett uttalande af mig uti en tullpolitisk angelägenhet, hvilken på det allra intimaste sammanhänger med den nyligen beslutade ändringen i våra rösträttsförhållanden, vill jag tillåta mig påpeka, att just från det socialdemokratiska partiet vänta vi oss ett kraftigt stöd, ty, mina herrar, Sveriges arbetare ha gemensamma intressen med Sveriges industri, och detta icke till förfång för någon annan part i samhället. Jag är öfvertygad om, att den förstäelse, som

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Svar å
interpellation.
(Forts.)

jag här i privatlivet rönt hos många af det socialdemokratiska partiets medlemmar, haft sin grund i känslan af, att intressena i stort sedt sammanfalla.

Jag tillåter mig därför ännu en gång påpeka, huru viktigt det är, att man vid lösningen af de ekonomiska spörsmål, som ligga oss före, går till väga med en viss varsamhet och att man, såsom redan är framhållet, i det kommande riksdagsarbetet söker få till stånd den kontinuitet, som det nu antagna rösträttsförslaget åsyftar.

Jag vill i detta sammanhang påminna om den utveckling, som åskådningen i fråga om tullpolitiska angelägenheter genomgått i vårt stora industriella grannland Tyskland, och jag är viss om, att herr Branting icke kunnat underlåta att taga del af de artiklar i Sozialistische Monatshefte af den tyske partivännen Max Schippel, däri denne just konstaterar en omkastning uti tänkesätten inom den stora tyska arbetarvärlden och förespår, att inom kort den tid skall komma, då Tysklands arbetare skola, i likhet med Förenata staternas, ägna mera tanke, mera intresse åt just dessa spörsmål och lära sig förstå, att man icke får bedöma dem från en dogmatisk ståndpunkt.

En liknande företeelse komma vi enligt mitt förmenande att snart nog få bevittna äfven här i landet, och jag tror fördens skull, att man kan hysa det största förtroende till de nya valmansmassorna utan att kräfva, att de nu med ens skola få sitt fulla inflytande i afseende å valet till Första Kammaren. Jag är alldeles öfvertygad om, att inom kort äfven arbetarne här i landet skola inse, att en mjuk öfvergång till de nya förhållandena skall gagna vår ekonomiska utveckling, och det är därför jag i detta sammanhang icke kunnat underlåta att uttrycka min önskan, att röst-rättsändringen måtte gå i fullbordan på det sätt, som Riksdagen själf beslutat.

Herr Lindhagen: I likhet med herr Starbäck har jag icke kunnat undgå att äfven för min del lägga märke till, att debatten i mycket glidit bort från själfva den fråga, som det här gäller. Man har sysselsatt sig med sådana saker som frågan om, hvilka partier som skola ligga öfver, hvilken regering, som bör sitta på taburetterna och hvilka system, som försyndat sig mest. Men den fråga, som nu föreligger, utgår i själfva verket icke från sådana synpunkter, utan det är en fråga, som man kan säga, att det antagna författningsförslaget ställer till sig själf. Förslaget är nämligen byggdt på den s. k. proportionella idéen, och man har ofta sagt, att med den nu först skall det bli rättvisa inom landet. Vi ha många varit i tillfälle att fästa uppmärksamheten på, hurusom denna idé i många afseenden icke fått sitt behöriga uttryck i det nu antagna rösträttsförslaget. Sälunda påpekade helt nyligen en talare här i kammaren, hurusom högern genast får sitt stora annex

uti Andra Kammaren, som den enligt det antagna förslaget skall komma att erhålla, medan däremot vänstern först efter en lång väntetid får sitt lilla annex uti Första Kammaren — om det nu öfver hufvud taget kommer att bli något sådant, hvilket vi ännu icke veta.

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Nu kan man ju i likhet med herr Jansson i Djursätra säga: Ja, men hvarför observerade man icke detta, då förslaget förelåg till behandling, hvarför gjordes icke då särskildt anmärkning mot den punkten? Ja, vet herr Jansson i Djursätra, det var så mycket fallgropar och orättvisor i det förslaget, hvilka man skulle klara, att man omöjligen kunde fästa uppmärksamheten på allting på en gång. De, som framförde andra förslag, hade då ej heller någon anledning att fördjupa sig i förslagets alla skrymslen.

Nu är endast fråga om att med begagnande af de i lag medgifna formerna få förslaget att verka genast, såsom det ju själfv borde afse. Den obenägenhet, som nu i detta afseende uttalats från statsministersbänken och äfven från minoriteten inom kammaren, styrker mig ytterligare i den uppfattningen, att den proportionella validéens framförande från högerpartierna, fortfarande liksom förut, endast är en skyddande förklädning, under hvilken man velat helst för alltid, men i hvarje händelse så länge som möjligt, bibehålla den största möjliga oproportionella orättvisa.

Hvad för öfrigt den af herr Vennersten påyrkade kontinuiteten angår, tror jag, att i det afseendet är i det nu antagna förslaget så väl ställdt, att denna kontinuitet icke på något sätt rubbas därigenom, att Riksdagen upplöses 1910.

Herr Branting: Jag ber om ursäkt, herr talman, att jag ånyo begär ordet, men herr Vennersten apostroferade mig så direkt, att ett par ord till svar från min sida synas mig vara nödvändiga. Jag kan fatta mig mycket kort, då jag tror, att jag icke är ensam om den uppfattningen, att herr Vennerstens anförande, som genom sin läggning, sin ton och innehåll i öfrigt andades ett sådant förtroende till de nya valmännen, måste logiskt ha slutat med en önskan: låt då dessa förträffliga nya valmän, med hvilka vi skola komma så bra öfverens, slippa fram så fort, som omständigheterna medgifva! Han gjorde i själfva verket ett saltomortale i slutet af sitt anförande, när han alldeles i strid med sina egna premisser kom till, att dessa, som vi så väl förstå, med hvilka vi ha åtskilliga beröringspunkter och om hvilkas intresse för näringslifvet vi äro öfvertygade, böra i alla fall *icke* få komma fram så tidigt, som skulle kunna ske, därest riksdagsupplösning ägde rum 1910.

Hvad beträffar talet om den mjuka öfvergången, nödgas jag draga fram det dystra minnet af, hur »mjukt» öfvergången till protektionismen skedde. Det var sannerligen allt annat än mjuka öfvergångar, när det nya systemet gjorde sitt triumferande intåg, tack vare de dåvarande, icke valda 22 på stockholmsbänken.

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Herr Zetterstrand: Herr talman, mina herrar! Jag kan ej neka till, att äfven jag skulle önskat, att det svar, herr statsministern nyss afgifvit på den interpellation, som vi nu behandla, skulle hafva varit något annorlunda.

Det är väl så, att, hvilken ställning vi här än intagit till de beslutade grundlagsändringarna, vi väl i alla fall tämligen allmänt varit af den uppfattningen, att det skulle vara önskvärdt, om, genom en riksdagsupplösning på lämplig tid, grundlagsförslagets bestämmelser skulle kunnat ju förr dess hellre komma i tillämpning och man sålunda genast finge draga ut konsekvenserna af detta förslag. Det hade syntts mig önskligt att i statsministerns svar kunna hafva funnit något uttryck därför. En annan fråga är emellertid, hvilken tidpunkt, som skulle vara lämpligast för en sådan riksdagsupplösning. I det fallet är jag mycket tveksam, huruvida 1910 eller 1911 är den lämpligaste tidpunkten.

Häruti instämde herr *Hellström*.

Grefve Hamilton: Herr talman, mina herrar! En aktad talare på östgötabänken ville anse, att anledningen till denna interpellation närmast vore att söka i ett visst taburetffrieri. Jag kan för min del ej misstänkas för någon sådan lockelse, då jag instämt i herr vice talmannens förslag, emedan grundlagens bud icke tillstod mig att komma därhän.

Jag har emellertid icke kunnat underlåta att begära ordet och uttala en förvåning öfver, att så många män i denna kammare hålla så hårdt på, att Första Kammaren må så länge som möjligt förbli sådan den är.

Jag har under 20 riksdagar där kämpat i den ringa mån, jag kunnat, för utvecklingsarbetet i vårt land. Jag har verkat för reformernas framgång, och jag har med smärta mängen gång sett, att reformer, som blifvit antagna i Andra Kammaren, sedan blifvit dödade i Första Kammaren. Ha icke många af de män, som i dag instämt med herr Jansson i Djursätra, på folkmöten sagt: »Vi önska den reformen och se det berättigade i den fordran, det svenska folket har; men denna reform går ej att få igenom, ty Första Kammaren är emot densamma.» Är det icke rimligt, att, när största lockelsen för oss liberala män att bifalla rösträttsförslaget låg i en förhoppning att få Första Kammaren vald efter nya grunder, vi skulle understödja interpellationen? Och är det ej egendomligt, att man vill uppskjuta med att nå målet så länge som möjligt?

En aktad talare från Borås sade, att vi behöfva detta uppskof därför, att Första Kammaren skyddar våra näringar. Ja, vissa näringar måhända, men — jag vet ej, om jag vågar uttala det, men mina ord äro grundade på en stor och genomgående erfarenhet — där drifves i den kammare, jag förut tillhört, en viss själfvisk-

hetens politik, en politik, som bör vara främmande för alla dem, som vilja allas utveckling och allas framgång.

Då jag, herr talman, instämt i herr vice talmannens ord, har jag intet annat att tillägga, än att jag hyser en varm önskan, att reformarbetet, det sunda lagbundna reformarbetet, i vårt land må gå fram så fort som möjligt. Jag har under de år, jag suttit i Första Kammaren fått den öfvertygelsen, att så länge denna kammare är sammansatt, som den är, går detta icke. Ännu ett ord. Man talar på folkmötena om, att landsbygdens befolkning har sitt säkraste skydd i det konservativa partiet, upprätthållet af den nuvarande regeringen. Ja, mina herrar, det är icke främmande för Er alla, att under den regim, som en längre tid varat, det är landsbygden och jordbruket, som gått tillbaka.

Fastän de liberale begärt lösning af en fråga, kanske den viktigaste för landsbygden, en dess lifsfråga, den att få bättre ordnade skatteförhållanden, ha vi ännu åtminstone, oaktadt tillsättandet af många kommittéer för andra frågor, icke hört, att något därvidlag blifvit gjordt.

Herr talman, jag ber nu att få sluta med en varm önskan, att Första Kammaren må fortast möjligt blifva vald efter nya principer för att icke hindra vårt lands utveckling i alla afseenden.

Herr Andersson i Skifarp: Herr talman, mina herrar! Det har i dag flera gånger sagts, att konjunkturerna för närvarande spela en mycket stor roll i politiken. Äfven i denna kammare börja konjunkturerna att politiskt göra sig starkt gällande. Det märks nu. Under röststrättsridens dagar uttalades från det motsatta partiets sida tvekan om det proportionella valsättets tillämplighet, därför att det var så krångligt och så svårt att begripa; nu kan man ej vara nog angelägen om, att så fort som möjligt få detta valsätt i gång, fortare än de bestämmelser, vi fattat, föreskrifva. Jag tycker, mina herrar, att det i alla fall vore lämpligare, om Riksdagen vidblefve de beslut, som äro fattade, och den ordning, i hvilken är bestämdt, hur valen skola försiggå.

Det är visserligen sant, att Riksdagens kamrar kunna upplösas när som helst; den paragraf som säger detta är ej ändrad, men meningslöst är visst icke det af Riksdagens båda kamrar år 1907 fattade beslutet, att dessa val skola ske i bestämd ordning för erhållande af kontinuitet i utvecklingen. Jag är öfvertygad om, att de flesta, som då röstade för förslaget, hade den uppfattningen, att denna ordning skulle följas, därför att den vore för landet lugnast, för näringslifvet och utvecklingen bäst.

Jag kan, herr talman, icke finna annat än, att då Riksdagen en gång beslutat, i hvilken ordning Riksdagens kamrar skola omväljas, bör den ordningen vara gällande äfven för framtiden.

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Herr Persson i Stallerhult: Herr talman, mina herrar! Jag skall be att få nämna, att jag i alla delar instämmer med min ärade sidokamrat. Men jag har begärt ordet för att till protokollet få uttala några ord.

Det har sagts, att denna interpellation är en af de viktigaste, som framkommit. Det är möjligt, att så förhåller sig, men nog förefaller det mig bra underligt, att den kommit från ett sådant håll, som den gjort. Interpellationen innebär ju, att det nu antagna rösträttsförslaget skall så fort som möjligt tillämpas. Om nu interpellationen kommit från det håll, där man beundrar detta förslag, då skulle jag haft lättare att förstå meningen med interpellationen, men nu kommer den från det håll, där man gjort allt, hvad man kunnat, för att förslaget icke skulle antagas.

Jag har tillhört dem, som ej beundrade förslaget; jag gaf det dock min röst vid denna Riksdag, och jag får säga, att jag önskar, att det skall tillämpas enligt de antagna bestämmelserna. Jag hade trott, att herr vice talmannen, som beträffande detta förslag handlat på samma sätt som jag, också skulle önska, att det ej tillämpades förr, än dessa bestämmelser kräfva. Men nu kastar man om sin uppfattning och vill, att förslaget skall tillämpas så fort som möjligt, och detta från ett håll, där man ej funnit förslaget godt. Det förefaller mig nästan så godt som otroligt att från det hållet en sådan sats kan drifvas.

Nu har det sagts här, att majoritetspartiet icke har förtroende för regeringen. Jag förstår icke, hvari detta misstroende skulle ha yttrat sig. Det stora rösträttsförslaget, som majoritetspartiet var emot, har ju majoriteten af denna kammare godkänt. Det är väl det största förtroende, som kan visas en regering, att man hjälper den att genomföra det förslag, som är ett af regeringens hufvudförslag. Är icke detta förtroende, så vet jag icke hvad som skall menas därmed.

Men jag erinrar mig i alla fall, att man visat ogillande mot vissa regeringens handlingar. Jag kommer särskildt ihåg det tillfälle, då svaret afgafs å den interpellation, som en af mina länskamrater framställt. Det svar, som då lämnades på denna interpellation, ogillades, antager jag, af majoritetspartiet. Hvarför? Därför att regeringen bestämt förklarade, att så länge den satt vid makten, den skulle göra allt för att skydda de arbetsvilliga i Sveriges rike, så att de icke skulle öfverfallas af dem, som ville hindra dem att utföra sitt arbete. Detta svar ogillades, men jag undrar, om icke majoriteten af Sveriges folk hembär regeringen sin tacksamhet för detta klara, öppna och ärliga svar och för löftet, att regeringen vill handla därefter. Jag undrar också, huruvida ett ogillande af ett sådant svar skall vinna anklang i landet.

Nu säges det, att man bör skynda på med att så snart som möjligt få Första Kammaren omvald. Jag kan icke fatta, hvarför man visar en sådan ifver. Det var icke länge sedan vi hade att

behandla ett utskottsbetänkande, däri statsutskottet afstyrkte ett anslag på 10,000 kronor, men detta anslag tillstyrktes i alla fall af majoriteten inom Första Kammaren. Då stod en af liberala samlingspartiets främste män upp här i kammaren och bad i bevekande ordalag, att Andra Kammaren skulle biträda Första Kammarens beslut. Men en sådan Första Kammare duger icke ändå, fastän det har visat sig, att dess beslut varit sådant, att man här yrkat, att Andra Kammaren skulle följa Första Kammaren. Ett dylikt förhållande synes mig innebära en motsägelse.

Så kommer greve Hamilton och säger, att Första Kammaren är emot reformer, och önskar, att man kunde skapa om den. Men hvad skall man tro om ett sådant uttalande, då man vet, att greve Hamilton haft rätt att sitta i Första Kammaren och så flyttar hit? Hade han suttit kvar i Första Kammaren, så hade han där kunnat verka för reformer och göra sitt inflytande gällande. För att slippa detta flyttar han öfver till denna kammare!

Herr vice talmannen: Herr talman! Jag skall endast an hålla att få yttra några ord med anledning af ett par talares anföranden. Herr Andersson i Skifarp framhöll såsom föremål för sin stora förundran, att just de, som hade talat så mycket om det proportionella valsättets svårbegriplighet, nu önska att få det antagna förslaget så fort som möjligt tillämpadt. Ja, skulle man vänta med tillämpningen till dess att valmännen verkligen fullt uppfattade innebörden och verkan af den proportionella röstningen, då är jag rädd att tillämpningen finge anstå till, som man plägar säga, dagen efter den yttersta dagen, ty förr tror jag nog icke, att de begreppen vore fullständigt inne. Men jag tror, att det icke vinnes synnerligen mycket i detta afseende genom att låta förslagets tillämpning vänta ett eller annat år eller, hvad Första Kammaren beträffar, låta den successivt tillsättas. Jag tror nog, att så långt som upplysning *kan* bibringas, så långt kan den nog bibringas äfven till hösten 1910 i fråga om begripande af det proportionella valsättet.

Herr Persson i Stallerhult var fullständigt lika förvånad naturligtvis som herr Andersson i Skifarp, och det var på den grund att denna interpellation väckts från ett håll, där man förut ställt sig bestämdt afvisande mot och på det lifligaste motsatt sig det antagna rösträttsförslaget. Ja, jag erinrar mig icke, om herr Persson i Stallerhult var närvarande, då detta rösträttsförslag antogs af kammaren, men i sådant fall har han kanske uppmärksammat, att i det anförande, jag då hade, framhöll jag, att oaktadt mycket starka betänkligheter voro jag och många af mina politiska vänner beredda att lägga vårt ja för förslaget väsentligen af det skäl, att rösträttsfrågans lösning icke måtte varda uppskjuten ännu i flera år. Jag trotsar herr Persson i Stallerhult och jag trotsar hvem som

Svar å
interpellation.
(Forts.)

helst att kunna påvisa någon motsägelse mellan att vi motarbetat detta förslags antagande och att vi nu, då vi själfva varit med om detsamma, just därför att vi äro uppriktiga vänner af rösträttsfrågans snara lösning, arbeta för att förslaget äfven måtte varda fort och helt tillämpadt.

Grefve Hamilton: Herr talman! Herr Persson i Stallerhult förebrådde mig, att jag öfvergifvit Första Kammaren, och ansåg, att jag bort stanna kvar där och att jag där bort verka för reformer. Jag ber då att få säga honom, att jag inom Första Kammaren verkligen sökt att arbeta för reformer, men det var ett ofruktbart och hopplöst arbete. Och det tycker jag borde öfvertyga äfven herr Persson i Stallerhult om, att Första Kammaren fortast möjligt bör väljas efter andra grunder. Att såsom nu ibland kan ske en och annan ropandes röst där talar för reformer, tjänar ingenting till; Första Kammaren bör i grunden reformeras.

Kanske dessa mina ord kunna öfvertyga herr Persson i Stallerhult, att jag haft skäl för mitt tillvägagångssätt.

§ 3.

Föredrogs herr *Sandströms* vid kammarens näst föregående sammanträde framställda, men då bordlagda anhållan att till hans excellens herr statsministern få framställa spörsmål.

Herr talmannen gaf proposition på bifall till herr Sandströms ifrågavarande begäran, hvilken proposition besvarades med blandade ja och nej. Herr talmannen förklarade sig anse propositionen vara med öfvervägande ja godkänd, men som votering begärdes, blef nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller herr Sandströms anhållan att få till hans excellens herr statsministern framställa spörsmål, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

☛Vinner nej, har kammaren afslagit berörda anhållan.

Omröstningen utföll med 138 ja och 66 nej, hvadan kammaren alltså bifallit herr Sandströms berörda anhållan.

§ 4.

Herr *Erikssons* i Grängesberg & kammarens bord hvilande motion, n:o 197, som härefter föredrogs, hänvisades till kammarens tillfälliga utskott n:o 5.

§ 5.

Vidare föredrogs och hänvisades till statsutskottet Riksdagens revisorers berättelse om den år 1908 af dem verkställda granskning af statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning under år 1907.

§ 6.

Bevillningsutskottets häruppå föredragna memorial, n:o 6, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut rörande bevillningsutskottets betänkande n:o 2, i anledning af justitieombudsmannens framställning om ändring af 11 och 13 §§ i förordningen angående försäljning af brännvin den 9 juni 1905, lades till handlingarna.

§ 7.

Till afgörande förelåg statsutskottets utlåtande, n:o 22, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtelse till landt- *Ang. upplåtelse till landtförsvaret af en del af kungsladugården Vall.*

I en till Riksdagen afläten, till statsutskottets förberedande behandling öfverlämnad proposition, n:o 17, af den 18 september 1908 hade Kungl. Maj:t under åberopande af bilagdt utdrag af statsrådsprotokollet öfver landtförvarsärenden för samma dag föreslagit Riksdagen medgifva, att de å en vid samma protokoll fogad karta med litt. A, Aa och Ab betecknade, till förra landshöfdingebostället kungsladugården Vall hörande områden äfvensom de med litt. Ha och Hb angifna områden, därest de genom laga skifte komme att tilläggas nämnda kungsladugård, måtte, de förstnämnda områdena den 14 mars 1909 och de sistnämnda, då de efter skiftet finge tillträdas, öfverlämnas till landtförsvaret för att användas till öfningsfält för Hälsinge regemente.

Utskottet hemställde, att Kungl. Maj:ts förevarande framställning måtte af Riksdagen bifallas.

Utskottets hemställan upplästes, hvarefter

Herr Söderberg i Hobborn yttrade: Herr talman, mina her-
rar! Den som älskar vårt jordbruk och i denna näring ser grun-

*Ang. upplåtelse
till landtjän-
svaret af en
del af kungs-
ladugården
Vall.*

(Forts.)

den till Sveriges framtida lycka och oberoende, kan icke undgå att känna vemod vid att biträda det beslut, som innefattas uti detta statsutskottets betänkande.

Vi få för hvarje år besanna de farhågor och styrkan af de skäl, som talade emot de militära öfningsplatsernas förläggande till städerna. Här är det återigen fråga om att offra öfver 100 tunnland af den yppersta åkerjord, ett jordområde, som burit rika skördar åt en talrik befolkning. Detta jordområde ligger nära en af våra större städer, Gäfle, och är naturligtvis en följd däraf högst värdefullt. När man ser, huru man gång på gång, icke bara vid detta tillfälle utan också vid många andra, på detta sätt till nya öfningsfält offerar stora områden af den bördigaste åkerjord, hvilka sålunda läggas igen för att sedermera icke bära några skördar åt vårt lands befolkning, då kan man icke annat än uttala det vemod, som man därvid känner.

Under förra tider, då befolkningen icke var så stor som den nu är, sökte man att för särskildt detta ändamål tillgodogöra sig sådan jord, som icke var så dyrbar, såsom sandhedar och för öfrigt områden, som icke voro tjänliga vare sig till åkerbruk eller skogsbruk. Nu drager man icke i betänkande att, bara därför att man anser en viss trakt, en viss plats, vara förmånlig för de militära öfningarna, drager man icke i betänkande, säger jag, att offra den allra dyrbaraste åkerjord för detta ändamål.

Nu har man ju sagt, att man icke kunde bibehålla den förra öfningsplatsen, därför att man särskildt behöfde kuperad terräng, och att man nu för tiden måste hafva helt andra öfningsfält än hvad man förut, under forna tiders omständigheter och förhållanden, kunde vara belåten med. Man hade öfver hufvud taget tänkt, att man skulle kunna med fördel använda skogsmark för det ändamålet. Men uti detta statsrådsprotokoll får man se, att man för denna öfningsplats behöfver äfven ett öppet fält; och det skulle nu den här ifrågavarande inägojorden lämpa sig särdeles väl till. Jag kan icke undgå att uttrycka min förvåning öfver att, då man uppdrag gränserna för denna öfningsplats, man icke sökte att draga dem något på sidan om denna in på Gäfle stad liggande bördiga åkerjord och dymedels få denna att ligga utanför öfningsområdet. Hvar och en kan ju också på den karta, som är bifogad den kungl. propositionen, tydligt se, huru man genom att draga öfningsfältet något litet bort ifrån denna jord, skulle kunnat bevara densamma åt befolkningen, med alla de fördelar, som däraf följa. Om man lägger dessa 100 tunnland tillhoppa med alla andra hundratals tunnland vid andra öfningsplatser, så gör det verkligen en åkerareal så stor, att jag icke vill tänka tanken ut.

Man har under alla tider, icke minst i vår tid, talat om sparsamheten såsom en dygd; men när det gäller att i praktiken omsätta denna dygd, då stannar det vid blotta tanken. Man har också, icke minst i vår tid, talat om, huru man borde utnyttja

våra förvärfskällor och frambringa produktiva värden, som kunde blifva till folkets nytta och lefvebröd; men när det gäller att i praktiken omsätta denna vackra idé, ja, då gör man på det här sättet.

Ang. upplåtelse till landförsvaret af en del af kungsladugården Vall.

(Forts.)

Nu säger visserligen herr statsrådet uti det i kungl. propositionen, att dessa områdens »bibehållande i kronans ägo och öfverflyttande till landförsvaret icke behöfver innebära, att de skola igenläggas och deras användning för jordbruksändamål upphöra. Tvärtom», säger herr statsrådet, »är meningen, att den till detta såväl som till andra regementen upplåtna öfningsterrängen skall såvidt möjligt göras fruktbärande, i den mån det kan ske utan att hufvudändamålet därmed, eller den militära utbildningen, åsidosättes.»

Men huru har nu herr statsrådet tänkt sig, att detta skulle förverkligas? Jag kan icke finna annat än att detta är blott en tom fras; och det kan icke hjälpas, att jag har denna uppfattning, då man uti den kungl. propositionen ser, att man har föreslagit, att den nuvarande arrendatorn skulle befrias från den honom enligt kulturplanen åliggande höstplöjning på den del af egendomen, som vore föreslagen att tilldelas Hälsinge regemente.

Af detta kan man väl icke draga någon annan slutsats än den, att detta område skall läggas igen. Och om man *nu* finner, att icke någon del af det här föreslagna området skall kunna tåla vid att undantagas för jordbruksändamål och om man icke *nu* har kunnat föreskrifva, att någon del af detsamma skulle höstplöjas, tro herrarne då verkligen, att sedan man sökt att fullt utnyttja detta område för dess blifvande ändamål, kungl. arméförvaltningen eller närmare uttryckt regementschefen vid Hälsinge regemente skulle ingå till Kungl. Maj:t och säga: »Vi behöfva icke så stor stor areal; vi kunna afvara en del af den bästa åkerjorden. Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte i näder förordna, att en del af det området skall användas till åkerbruk?» Jag tror för min del, att den möjligheten är alldeles utesluten, om Riksdagen nu, i enlighet med utskottets förslag, beslutar att lämna sitt bifall till den kungl. propositionen.

När man i fjor hade denna fråga till behandling, då tänkte man, att, när Gäfle stad hade lofvat att upplåta tillräckligt område för kasernerna och öfningsfälten, man icke strax därpå skulle få höra, att det upplåtna området vore alldeles för litet; och därför afslog också Riksdagen Kungl. Maj:ts framställning i fjor. Sedermera har Kungl. Maj:t genom särskilda kommitterade sökt att utreda, huruvida man skulle kunna undantaga åtminstone något af den bästa åkerjorden. Men dessa kommitterade hafva kommit till det resultat, att denna jord vore nödvändig såsom öfningsfält och att den måste ingå i detta. Det kan emellertid icke annat än förvåna oss, som icke äro så inne i saken, att, sedan Gäfle stad förbundit sig att upplåta tillräckligt område, man strax därpå kom-

Ang. upplåtelse
till landtjör-
svaret af en
del af kungs-
ladugården
Vall.

(Forts.)

mer och begär, att staten skall därutöfver upplåta ett område af 356 hektar, uti hvilket område ingå 62 hektar åkerjord, d. v. s. öfver 100 tunnland. Det kan icke, säger jag, annat än förefalla åtminstone en lekman mycket besynnerligt och underligt detta.

Jag har, herr talman, icke något yrkande att göra. Det brukar nu i allmänhet också vara fäfängt att framställa något yrkande gentemot ett enigt statsutskott. Ehuruväl jag sålunda helst skulle velat yrka afslag på den kungl. propositionen och på utskottets hemställan, skall jag icke göra det. Men jag har i alla fall velat uttala dessa mina betänkligheter.

Vidare anförde:

Herr Thorsson: Herr talman, mina herrar! Vid detta ärendes behandling i utskottet tillkännagaf jag, att jag, på grund af vissa i saken förekomna omständigheter, icke kunde dela den uppfattning, som utskottet kommit till.

Såsom den föregående talaren har relaterat, har detta ärende en gång förut varit föremål för Riksdagens behandling, nämligen vid 1908 års riksdag. Då skref Riksdagen till Kungl. Maj:t med begäran om förnyad utredning af ärendet. Redan 1904 beslöt Kungl. Maj:t, att Hälsinge regemente skulle förläggas till Gäfle; och uti propositionen säger Kungl. Maj:t, »att kontrakt med Gäfle stad den 6 mars 1905 afslutats om upplåtelse till staten af den mark, staden i enlighet med dess af Kungl. Maj:t antagna anbud förbundet sig att tillhandahålla till kaserntomt och *öfningsfält* för regementet».

Med den propositionen följde då en karta, på hvilken man hade utprickat det område, som Gäfle stad skulle lämna. Detta område är synnerligen litet; men det står i anteckningarna nere vid foten af kartan, att det å kartan befintliga gula strecket skall angifva det område, som Gäfle stad *redan* öfverlämnat till kronan. Med en sådan anteckning på kartan, var det ju icke att förundra sig öfver, att Riksdagen sökte att få veta, hvad Gäfle stad *senare* skulle komma att öfverlämna, eftersom den redan enligt 1908 års karta hade öfverlämnat det med gult utmärkta området.

I anledning af Riksdagens skrifvelse har sedan Kungl. Maj:t tillsatt sakkunniga, en från Första Kammaren och en från Andra Kammaren samt, såsom opartisk ledamot, förmodar jag, — chefen för regementet där uppe. Emellertid få vi af de sakkunniges utlåtande fram följande: »Vid granskning af kontraktet med Gäfle stad hade detta befunnits innehålla ett medgifvande, att eventuella militärofningar, utan särskild ersättning, finge äga rum å de icke till enskildt begagnande upplåtna delar af stadens utmarker, under förbehåll likväl att detta medgifvande icke finge i ringaste mån inverka på stadens fria dispositionsrätt till områdena i fråga, äfvensom att stadens rätt till ersättning för den genom militärofningarna och

hvad därmed ägde sammanhang tilläfvventyrs förorsakade skada blefve staden bibehållen. Enär all till stadens område hörande öppen mark, enligt hvad ordföranden för drättselkammaren därstädes uti en till de sakkunniga ingifven skrifvelse meddelat, vore utarrenderad och sålunda på grund af kontraktet ej finge för militäröfningar beträdas, samt de utmarker, som finge beträdas, utgjordes af skogsmarker, till stor del träskartade och af föga värde för de militära öfningarna i allmänhet» o. s. v.

Ang. upplåtelse till landtförsvaret af en del af kungsladugården Vall.
(Forts)

När man ställer detta aktstycke i samband med alla de skrivelser, som legat före i Riksdagen såsom motiv, hvarför Kungl. Maj:t ville lägga kasernetablissemangen till städerna, så förefaller det en liten smula besynnerligt, att Kungl. Maj:ts ombud, vid uppörelsen i fråga om stadens skyldighet att upplåta jord för regementet, ej bättre tillvaratagit statens intressen, än att öfningarna skulle ske i träskmarker, som Gäfle stad icke har någon användning för. Ty all den andra jorden har staden undantagit genom kontraktsbestämmelser, som göra, att, *om Riksdagen icke nu skulle vara villig att upplåta kronohemmanet Vall, Kungl. Maj:ts regemente där uppe finge lof att öfva sig i luften i stället för på jorden.* Inför en sådan sakernas ordning är det, som jag har funnit mig föranlåten att påpeka detta sakförhållande.

År 1904 beslöt Kungl. Maj:t, att Hälsinge regemente skulle förläggas till Gäfle. 1905 afslöts kontrakt med staden, hvilket icke på något sätt tillgodoser de intressen Kungl. Maj:t alltid framhåller skulle tillgodoses genom regementsförläggningarne till städerna, nämligen att dessa skulle lämna nödig mark till exercis. Först 1908 föreligger till Riksdagens afgörande frågan, huruvida det nu ifrågavarande regementet skulle hafva mark att exercera på. Då vänder sig Riksdagen till Kungl. Maj:t och säger: är det möjligt, att vi därtill skola taga den bördigaste jorden, som ligger i närheten af staden och som skulle kunna gifva en större arrendeafkastning och därigenom bidra att öka statens inkomster? Och så få vi slutligen underrättelsen: ja, det är absolut nödvändigt, man måste skaffa sig dessa jordbitar till hvarje pris, och för att förmildra olägenheten däraf, skall Kungl. Maj:t genom landtförsvarsdepartementet göras till jordbrukare. Nu känner jag icke till förhållandena i Norrland så mycket, men jag vet, att den gamla öfningsplatsen Mohed ligger endast en kvarts mil från järnvägsstation och en mil från närmaste stad. Under sådana omständigheter förefaller det mig, att man hade bort grundligare taga i öfvervägande, huruvida det icke varit lämpligare, att regementet fått stanna kvar, där det förut var förlagdt, i stället för att skickas till Gäfle *träskmarker* för att få öfning.

Närmaste anledningen att jag uppträd vid denna punkt har varit, att fråga ju föreligger om nybyggnader af 15 kaserner, rörande hvilka man håller på med att räkna kostnaderna i höjden. Ett beslut i den riktning, utskottet här tillstyrkt, kan komma att

Ang. upplåtelse
till landtför-
svaret af en
del af kungs-
ladugården
Vall.

(Forts.)

medföra konsekvenser af den art, att vederbörande vid hvart och ett af dessa 15 kasernetablissemang kan komma och göra framställning om dispositionsrätt till i närheten liggande kronoegendom. Jag tror detta därför, att, när Kungl. Maj:t 1904 beslöt om Hälsinge regementes förläggning till Gäfle, Kungl. Maj:t redan då — att döma af hvad som här framgår af handlingarna — umgicks med tanken att taga *hela* kungsladugården Vall för regementets räkning. Den innehåller icke mindre än 1,282 tunnland mark. Här kan det sägas, att Kungl. Maj:t skurit till ansenligt i växten ifrån att ursprungligen ha förklarat, att efter de nya härordningsprincipernas antagande omkring 400 tunnland mark vore tillräckliga för att tillfredsställa behofvet, nu begära utöfver det jordområde, Gäfle stad lämnat, 1,282 tunnland eller hela kungsladugården Vall.

Nu är det så, att till egendomen Vall höra bostadshus, andra byggnader och ladugård. Ladugården, som är värd 18,000 kronor, anser man sig kunna använda till förvaringsrum för regementets fordon och skidor. Jag vet icke, huruvida vederbörande vid uppgrändet af ritningar och kostnadsförslag för kasernbyggnaden vid Gäfle gått så mycket i detalj, att de räknat ut, om några besparingar i nybyggnadskostnaderna kunnat göras genom att använda denna ladugård till skidupplag. Jag har satts i tillfälle göra några jämförelser emellan kasernbyggnadskostnaderna vid Falun, Gäfle och Umeå, däraf framgår, att byggnaden i Gäfle är dyrare än i Falun, men något billigare än i Umeå. Kasernbyggnaden i Falun kostade nämligen 1,434,000 kronor, i Gäfle 1,469,000 kronor och i Umeå 1,574,000 kronor. Efter att ha rört sig med sådana siffror är det nästan litet sökt att säga: vi skola spara så och så mycket genom att använda den här ladugården. För min del tror jag, att sparsamhetssynpunkten tillgodoses bäst, om man i stället för *skidor* fortfarande får lägga *säd* i ladan.

Det ägoområde, som regementschefen och de sakkunnige anse erforderligt, inrymmer omkring 356 hektar eller 712 tunnland. Den åkerjord, som 1908 års Riksdag ansett böra skonas, utgör 62 hektar eller 124 tunnland; alltså skulle enligt dessa beräkningar för regementets militäröfningar återstå icke mindre än 588 tunnland. Det synes mig framgå af kartan, att härigenom skulle tillräcklig plats beredas regementet. Här se vi å kartan den där lilla biten, som Gäfle stad upplåtit, och vidare områdena Aa och Ab i västra hörnet af egendomen, och det skulle, enligt mitt sätt att se, mycket väl låta sig göra, att regementet finge öfva sig på de områden, som betecknas dels med A och dels här nere med bokstäfverna Ha och Hb.

Med anledning af hvad jag här yttrat tillåter jag mig, herr talman, att föreslå, att Kungl. Maj:ts i propositionen n:o 11 gjorda framställning må på det sättet af Riksdagen bifallas, att det å den vid propositionen fogade kartan med littera A betecknade, till

förra landshöfdingebostället kungsladugården Vall hörande området, äfvensom de med littera Ha och Hb angifna områden, därest de genom laga skifte komma att tilläggas nämnda kungsladugård, må, det förstnämnda området den 14 mars 1909 och de sistnämnda, då de efter skiftet få tillträdas, öfverlämnas till landtförsvaret för att användas till öfningsfält för Hälsinge regemente.

Jag har tillåtit mig göra denna lilla ändring i utskottets framställning, då jag anser, att, om vi skola slå in på principen att, så snart ett regemente förlägges till en plats, man skall oberoende af den kringliggande jordens kvalitet upplåta denna till öfningsfält åt regementet, det också bör tillses, att de jordbitar, staten har kvar, blifva, som man säger, i någon mån räntebärande. Om man tager hela detta område, som landtförsvaret fordrar, skulle detta ju minska statens inkomster med 3,000 kronor årligen förutom annat, som därmed följer, och det är en ansenlig tillökning i de militära kostnaderna utöfver hvad som synes i budgeten. Jag är öfvertygad om, att jag har fullt fog för min framställning, och jag tror, att Riksdagen skulle handla klokt med hänsyn till de blifvande förläggningarna, om Riksdagen i tid såge upp i detta fall.

Jag yrkar, herr talman, bifall till min framställning.

Herr Starbäck: Herr talman! Det var ett ganska vidlyftigt ändringsförslag, som här framställdes af den siste talaren, utan att man inom utskottet haft någon som helst möjlighet att granska detsamma. Jag hemställer till min ärade vän och kamrat i statsutskottet, om det icke varit önskvärdt, att han inom utskottet något utförligare redogjort för sitt förslag, så att det kunnat i tryck föreläggas kammaren till granskning i stället för att man nu skall få det öfver sig så här oanadt. Det är nästan omöjligt att närmare inlåta sig på detta, då man icke ens kan erinra sig ordalagen af det af honom framlagda ändringsförslaget. Det är möjligt, att han har rätt i ett och annat — det vill jag icke bestämdt förneka. Men så mycket är jag öfvertygad om, att, om Riksdagen nu afslår Kungl. Maj:ts förevarande framställning och man försöker att på annat sätt få kompensation för de jordbitar, det här är fråga om, detta kommer att medföra större utgifter för staten, än om Kungl. Maj:ts förevarande framställning bifalles. I parentes ber jag att få rätta ett litet misstag, som talaren gjorde sig skyldig till — hvarmed jag naturligtvis icke velat säga, att han misstagit sig äfven rörande andra saker. Det var nämligen icke en förstakammarledamot, som var en af de sakkunnige, utan det var en förstakammarledamots son. Men det behöfver kanske icke spela så stor roll i denna fråga. För öfrigt vill jag tala om för herr Thorsson, att, när jag fått denna anmodan från landtförvarsdepartementet och mycket noga genomläst papperen, jag vid studiet af dessa handlingar också kom till den uppfattningen, att det naturligtvis icke kunde komma i fråga att till öfningsplats taga en jord

Ang. upplåtelse till landtförsvaret af en del af kungsladugården Vall.
(Forts.)

Ang. upplåtelse af sådan beskaftenhet som den ifrågavarande till landtjörsvaret af en del af kungsladugården Vall.
(Forts.)

Men efter besök på platsen, efter ingående samtal med andra och i synnerhet sedan jag tagit del af kontraktet med Gäfle stad, kom jag till en alldeles motsatt uppfattning. Men, som sagdt, om man haft tillfälle att närmare granska det förslag, som herr Thorsson framlagt, är det möjligt, att man funnit, att någon af de anmärkningar, han framställt, varit befogad. För närvarande har jag, herr talman, endast att yrka bifall till utskottets förevarande framställning.

Herr Thorsson: Jag vill gentemot den föregående ärade talaren bara säga det, att hvad jag här har yrkat är just det, hvarom Riksdagen i fjol skref till Kungl. Maj:t, nämligen att dessa jordbitar Aa och Ab skulle fråntagas öfningsfältet. Domänstyrelsen, som yttrat sig i ärendet enligt 1908 års proposition, har gått ut därifrån, att statens intresse bäst torde tillgodoses genom en sådan sakernas ordning.

Jag får be om ursäkt, att jag tagit miste på far och son — jag känner verkligen icke till det så noga — men, såsom den siste ärade talaren nyss sade, jag tror icke, att detta förhållande i någon nämnvärd grad förändrade uppfattningarna.

Då jag tillåt mig göra en liten erinran emot sammansättningen af de sakkunnige, så var det därför, att jag ansåg det olämpligt, att regementschefen var tredje man i denna institution. Jag ville därmed ej på något sätt insinuera, att ej dessa herrar, som sutto i kommittén, gjort hvad på dem ankommit, i det obehagliga uppdraget att säga till stadens styrande män: »här har Ni gått om hörnet med statens ombudsman.» Det är väl onekligen en obehaglig ställning att sitta i en sådan kommitté, och jag tror, att det vore lyckligare och bättre, om där hade funnits en person, som varit fri från Gäfle stads intressen.

Herr Nylander: Herr talman, mina herrar! Vid den förberedande behandlingen af detta ärende inom statsutskottet råde det ej mer än en mening därom, att intet annat nu var att göra än att bifalla, hvad Kungl. Maj:t i år föreslagit. Det torde visserligen ej kunna bestridas, att denna fråga om anskaffande af jord för Hälsinge regemente ej blifvit från början nöjaktigt utredd och ordnad; och beträffande öfverenskommelsen med Gäfle stad måste man få den uppfattningen, att ej heller den i tid blifvit tillräckligt noga pröfvad. Det var nog också detta, som gjorde, att Riksdagen förra året afböjde den framställning, som då förelåg. Sedan dess har emellertid, såsom herrarne se af handlingarna, en kommitté blifvit tillsatt, som utredt ärendet i fråga, och den utredningen gifver vid handen, att detta regemente ovillkorligen är i behof af äfven det område af Valls kungsladugård, om hvilket herr Thorsson yttrade, att det borde från upplåtelsen undantagas.

Det heter i den kungl. propositionen: »Skulle områdena Aa

och Ab», om hvilka herr Thorsson särskildt talade, »omhändertagas af domänstyrelsen och af denna utarrenderas eller kanske rent af styckas och försäljas för att bebyggas, så komme därigenom utan tvifvel att för regementet uppstå stora svårigheter att få boträda denna terräng, som dock omedelbart hänger samman med det område i öfrigt, som för regementets behof skulle komma att tagas i anspråk.» Om herrarne betrakta kartan, skola herrarne också finna, att man måste komma till den uppfattningen, att detta område verkligen är för regementet af behovet påkalladt. Nu har det visserligen sagts, att detta område borde ställas under domänstyrelsens förvaltning. Men härom yttras det i den kungl. propositionen, att skulle området afses till öfningsfält under regementsöfningarna, men ställas under domänstyrelsens förvaltning, så skulle helt säkert svårigheter ur administrativ synpunkt komma att yppa sig till föga fromma för de militära öfningarna. De sakkunniga uttalade därför såsom sin mening, att det såväl ur ekonomisk som administrativ synpunkt vore en fördel, att området lades under Hälsinge regementets förvaltning. Statsutskottet har äfven stått enigt om denna uppfattning.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Chefen för landtförsvarsdepartementet, herr statsrådet Malm: Herr talman, mina herrar! Jag vill endast lämna en liten upplysning angående det omstridda området. Förhållandet är nämligen det, att man icke hade tänkt sig, att detta område skulle användas uteslutande för militära ändamål, utan att det skulle tagas i anspråk af regementet endast den del af året, då detta i sin helhet samlats och behöfde ett stort öppet område för sina öfningar, d. v. s. under regementsöfningarna. Dessa infalla ju under en tid, då i regel skörden är inbärgad, och därför hade man också tänkt sig, att detta område skulle kunna utarrenderas. Man behöfde endast betinga sig rätt att använda det under ofvannämnda tid af året, och då under hufvudsakligen samma villkor, som då man beträder annan, enskild mark.

I sammanhang härmed vill jag också upplysa därom, att sedan ett halft år eller så ungefär äro sakkunniga tillsatta — bland hvilka ingår äfven en i domänskötsel förfaren person — hvilka fått i uppdrag att afge förslag till bestämmelser i syfte att göra arméns öfningsfält och öfriga domäner i ekonomiskt afseende så fruktbarande som möjligt. Det är meningen, att denna kommitté dels skulle angifva de riktlinjer, efter hvilka hushållningsplanerna för öfningsplatserna skulle uppgöras, och dels föreslå de eventuella organisatoriska förändringar, som kunna vara behöfliga med hänsyn till fordran på sakkunskap inom arméförvaltningen.

Herr Starbäck: Ja, herr talman, jag finner mig nödsakad att inför kammaren omnämna, att då jag fick detta uppdrag, hade

Ang. upplätaelse till landtförsvaret af en del af kungsladugården Vall.
(Forts.)

Ang. upplåtelse
till landtför-
svaret af en
del af kungs-
ladugården
Vall.

(Forts.)

kontraktet med Gäfle stad redan upprättats. Det var en fait accompli, som jag för min enskilda del icke kunde göra hvarken till eller från åt, och jag förstår sannerligen icke hvad herr Thorsson menar, då han säger, att det varit lämpligare att taga en person, som ej haft något särskildt intresse af Gäfle. Här fanns icke något, som hade med Gäfle stad att göra, ty jag kunde ju ej ändra ett kontrakt, som redan förelåg. Saken gällde följande. Enligt de militära auktoriteternas bestämda påstående behöfde regementet en öppen terräng, och detta kunde det icke få på annat sätt än genom detta område. Mot detta regementschefens yrkande kunde jag ju icke sätta någon som helst auktoritet. De utsedda sakkunniga sökte genom jämförelser med andra regementens lägerplatser att få reda på, huruvida området var för stort tilltaget, men utredningen visade, att detta icke var fallet. Sålunda, för mig syntes det, som om de militära myndigheterna hade rätt i detta sitt påstående.

Då uppstod en annan fråga, nämligen om det var möjligt att för regementets mötesplats skaffa något område för billigare pris än detta. Men vi kunde ej heller finna, att någon sådan möjlighet förelåg, och resultatet blef det utlåtande från de sakkunniga, som här föreligger.

Jag vill, herr talman, på det allra lifligaste betona, att det varit fullkomligt uteslutet, att jag i denna fråga kunnat handla särskildt påverkad af Gäfle stads intressen.

Herr Thorsson: Herr talman! Emot herr krigsministerns upplysning om att åtgärder skola vidtagas för att göra jorden fruktbringande genom bortarrenderande får jag erinra, att det då förefaller mig något egendomligt, att Kungl. Maj:t i propositionen resonerar om att samtliga byggnader, både bostadslägenheter och ladugårdsbyggnader, skola tagas i anspråk för regementets räkning. Det är ju den naturligaste sak i världen, att skall kronan arrendera bort jorden och verkligen få arrende för den, så får man fortfarande låta åtminstone ladugårdsbyggnaderna tillhöra jordbruket, såvida kronan ej vill uppföra nya byggnader för detta ändamål. När Kungl. Maj:t gått ut från att byggnaderna i sin helhet skola tillfalla regementet, så har jag för min del icke stort förtroende för att de arrendesummor, som sägas skola inkomma, verkligen ha någon egentlig betydelse i denna fråga.

Nu må Riksdagen därom besluta huru den vill, men Riksdagen måste fatta detta beslut i medvetandet om, att det gäller att bygga femton kaserner till och att det kan hända, att man kommer att taga femton kungsladugårdar till, så att man vet, hvad man går att besluta om. Ställer sig Riksdagen däremot på en mera egenhållande ståndpunkt, så kan det hända, att Kungl. Maj:t gör sig förvissad om exercisplats först innan kasernbyggnaderna igångsättas, så att man, innan man beslutar kasernerna och binder staten vid dessa utgifter, fått den frågan afgjord, icke allenast

huru och hvar kasernerna skola placeras, utan äfven hvar folket skall få plats att öfva sig. Det är en synnerligen viktig fråga, att, när man binder staten för mellan 30 och 40 millioner, man åtminstone vet, att, då man bygger kaserner för dessa millioner, det också finnes öfningsfält vid kasernerna i fråga, så att man slipper ånyo bevittna denna planlöshet, som ligger däri att år 1909 få besluta om öfningsfält vid en kasern, hvars byggnad beslöts 1904 och som redan är färdigbyggd.

Ang. upplåtelse till landtförsvaret af en del af kungsladugården Vall.
(Forts.)

Herr Söderberg i Hobborn: Sedan jag hade ordet sist, har det här framställts ett yrkande på en ändring uti statsutskottets förslag. Då jag icke har kunnat fullt fatta, hvad detta yrkande innebär, och då jag förmodar, att så är fallet med flera af denna kammares ledamöter, skall jag be att med anledning af det framställda yrkandet få anhålla, att frågan återremitteras till statsutskottet. Jag förstår, att detta icke kan få någon annan påföljd än några dagars uppskof, ty Första Kammaren har, förmodar jag, redan fattat sitt beslut, och Andra Kammaren blir härigenom tvungen att fatta sitt. Men vi kunna åtminstone komma i tillfälle att närmare granska det yrkande, som framställts af herr Thorsson, och därför, herr talman, ber jag att få yrka återremiss.

Chefen för landtförsvardepartementet, herr statsrådet Malm: Jag vill endast upplysa kammaren därom, att så långt man kunnat och såvidt jag förmått att öfvervaka det, har man på samtliga de ställen, där Kungl. Maj:t bestämt, att kaserner skola läggas, också behandlat frågan om öfningsfälten.

Öfverläggningen var härmed slutad. Efter af herr talmannen gifna propositioner å de därunder framställda yrkandena blef utskottets hemställan af kammaren bifallen.

§ 8.

Vidare företogs till behandling statsutskottets utlåtande n:o 23, i anledning af vissa af Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag för statens järnvägar.

Efter föredragning af *punkten 1)*, angående nya byggnader och anläggningar vid statens järnvägar, begärdes ordet af:

Ang. nya byggnader och anläggningar vid statens järnvägar.

Friherre Palmstierna, som anförde: Innan herr talmannens klubba faller i detta ärende, ber jag att något få beröra en del kommunala angelägenheter, som stå i nära samband med detsamma, angelägenheter, om hvilka anmälan flera gånger ingått till svenska stadsförbundet. Jag vill endast fästa herr civilministerns uppmärksamhet på saken.

Ang. nya byggnader och anläggningar vid statens järnvägar.
(Forts.)

Här gäller byggnandet af bostäder, som komma att inrymma en del af stationspersonalen. Man kommer då lätt till spörsmålet om denna personals skattskyldighet till kommunen. Utefter statens järnvägar uppstå undan för undan municipalsambällen. Behovvet af ett rationellt byggnadssätt gör sig gällande, en stadsplan måste uppgöras. Nu plägar man i regel undantaga järnvägsområdet från stadsplanen. Af 29 sambällen, som jag känner till, är det icke mindre än 22, där själfva järnvägsområdet är undantaget från stadsplanen med de konsekvenser som däraf följa. Det kan emellertid ifrågasättas, huruvida det är nödvändigt att undantaga järnvägsområdet från stadsplanen, och praktiken har redan på flera orter visat, att detta är onödigt. För samhällets fria utveckling uppkomma nämligen mycket stora svårigheter, då ett visst område, vanligen midt inne i samhället, är undandraget de olika stadgar, som gälla för samhällets hela öfriga område. Hvad dessa stadgar beträffar, så råder ett så brokigt förhållande inom de olika municipalsambällena, att man finner det synnerligen anmärkningsvärdt. Jag skulle kunna framhålla, hurusom t. ex. i Alfvesta och Vännäs hälsovårdsstadgan visserligen gäller inom municipalsamhället, men däremot icke inom järnvägsområdet; och från Vännäs har blifvit anmaldt, att detta vållar verkliga missförhållanden i sanitärt hänseende. Man vet ej heller, hvad det skulle vålla för olägenheter, om hälsovårdsstadgan skulle tillämpas på dessa områden, då den i öfrigt tillämpas inom hela municipalsamhället. Man förstår, hvilka omkostnader för samhället gifvetvis måste uppstå, då kloaker och afloppsledningar måste dragas på annat sätt, än om äfven järnvägsområdet vore intaget i stadsplanen. Jag skulle kunna påpeka andra egendomliga förhållanden, såsom i Herrljunga, där i själfva municipalsamhället byggnads- och brandstadgan är gällande, men däremot ingen af dessa tillämpas på stationsområdet.

Jag har blott velat fästa uppmärksamheten på denna sak, men vill nu närmast beröra den fråga, som jag först påpekade, frågan om skattskyldigheten. Förut har i kammaren varit uppe frågan angående statens fastigheters skattskyldighet till kommunen. Men nu, när en stor del af statens stationspersonal kommer att inrymmas i statens egna bostäder, uppstår ett nytt spörsmål, som kommer att högst betydligt vidgas på grund af den omfattande byggnadsverksamhet, som civilministern tycks vilja inaugureras. Denna stationspersonal undandraget sig i en del sambällen skattskyldigheten till kommunen. Kungl. Maj:t har i vissa fall hyllat den principen, att, då samtliga stadgarna varit tillämpliga, såsom t. ex. i Sollefteå, såväl för järnvägsområdet som för municipalsamhället, likväl stationspersonalen skall skatta blott för hvad som utgår på grund af tillämpningen af hälsovårdsstadgan. Men vi förstå väl, att i den mån samhället utvidgas, kan man knappast skilja på hvad som är föranledt af tillämpningen af hälsovårdsstadgan eller ej. En hel del gränsfall, som vålla svårigheter, måste uppkomma.

Det egendomliga förhållandet råder nu, att i ett stort antal samhällen stationspersonalen skattar till municipalsamhället, men så fort någon klagat och ärendet gått till Kungl. Maj:t, så har, såsom fallet varit i Herrljunga, Vännäs, Kjöflinge och andra samhällen, vederbörande personal befriats från beskattning till municipalsamhället. Nu måste man gifvetvis säga, att härmed kommer denna stationspersonal och för öfrigt alla tjänstemän, äfven stationsinspektörerna, i en privilegierad ställning, som knappast får anses fullt berättigad, då denna personal åtnjuter alla de fördelar och rättigheter, som municipalsamhället kan erbjuda. Allt hvad ordningsstadgan, byggnadsstadgan och brandstadgan innebära af fördelar få de åtnjuta, men däremot skatta de ej till samhället.

Jag har velat fästa uppmärksamheten på denna sak, ty allt som kan göras för att stärka dessa små samhällens ekonomi är absolut nödvändigt, då de kämpa sig fram under mycket stora svårigheter, svårigheter, som tyvärr statsmakterna själfva på grund af väglagen och stadsplanlagen i många fall lagt i deras väg. Jag skulle till herr civilministern vilja rikta en anhållan, att han ville fästa sin uppmärksamhet särskildt på detta spörsmål.

Häruti instämde herr *Carlson* i Herrljunga.

Herr Crafoord: Herr talman! I anslutning till det anförande jag hade här i kammaren, då anslaget på fyra millioner till statens järnvägars rullande materiel beviljades, vill jag fästa uppmärksamheten på, att där framhölls, att statsbanechefen under åren 1907 och 1908 ökat personalen med något öfver ett tusen personer, samtidigt som den inkomstökning, som inträdt, uppgick till knappa 200,000 kronor. Att det behöfves nya hus, när man så där utan vidare ökat personalens antal, är ju alldeles påtagligt. Mig förefaller det, som om det skulle vara angenämare för denna kammare att få besluta om, huruvida det skall anses nödvändigt att sätta till en sådan massa personal än att nu, sedan den redan är tillsatt, endast få nöjet att bevilja åtskilliga millioner för att rymma den.

Hvad särskildt beträffar de olika posternas storlek, så har statsutskottet strukit under, att det finner dem orimligt stora eller åtminstone höga, och uttryckt den förhoppningen, att dessa anslag, hvilkas beviljande utskottet tillstyrkt, dock icke skola uttagas till fulla beloppen, utan att besparingar skola göras. Det kan med fog sägas. För att nu blott gå till en enda liten detalj, så begäres här för uppförande af ett boställshus i Kattarp med uthus och källare ett belopp af 45,000 kronor. Detta bostadshus är afsedt att rymma sex lägenheter, d. v. s. kostnaden för hvar lägenhet skulle bli 7,500 kronor, oaktadt dessa äro byggda tillsammans i ett komplex. Det vittnar icke om den omtanke och den sparsamhet, som statsbanechefen borde på det allra kraftigaste känna sig

Ang. nya byggnader och anläggningar vid statens järnvägar.
(Forts.)

manad att iakttaga under nuvarande förhållanden och med de resultat, som kommit fram det senaste året.

Om jag skulle yrka afslag på dessa belopp, som här begäras, så är det väl troligt, att statens järnvägsstyrelse i alla fall byggde husen. Ett afslagsyrkande tjänar således icke mycket till, utan har jag med mitt anförande endast velat betona vikten och nödvändigheten af en omläggning till större sparsamhet inom kungl. järnvägsstyrelsens förvaltning.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Ang. uppförande af en byggnad för vissa kontor inom järnvägsstyrelsen.

Punkten 2), angående uppförande af en byggnad för vissa kontor inom järnvägsstyrelsen.

I propositionen angående statsverkets tillstånd och behof hade Kungl. Maj:t föreslagit Riksdagen:

dels att för uppförande af en byggnad för vissa kontor inom järnvägsstyrelsen bevilja ett anslag af 800,000 kronor och däraf på extra stat för år 1910 anvisa 300,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att af tillgängliga medel redan under innevarande år utanordna sistnämnda belopp;

dels ock att medgifva, att till byggnadsplats måtte från den under Karlbergs kungsgård lydande, af krigsskolan disponerade så kallade Solnaskogen upplåtas ett midt emot Tomteboda nuvarande stationshus beläget område af lämplig storlek, som, efter chefens för krigsskolan hörande, af Kungl. Maj:t bestämdes.

Utskottet hemställde, att Riksdagen måtte:

a) för uppförande af en byggnad för vissa kontor inom järnvägsstyrelsen bevilja ett anslag af 800,000 kronor och däraf på extra stat för år 1910 anvisa 300,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att af tillgängliga medel redan under innevarande år utanordna sistnämnda belopp; och

b) medgifva, att till byggnadsplats finge från den under Karlbergs kungsgård lydande, af krigsskolan disponerade så kallade Solnaskogen upplåtas ett område af lämplig storlek, som af Kungl. Maj:t bestämdes.

Sedan utskottets hemställan blifvit uppläst, begärdes ordet af:

Herr Crafoord, som anförde: Det ändamål, till hvilket det nu föreslagna huset skall användas, framgår af propositionen, och att beviljandet af anslaget till denna byggnad skulle vara en för landet synnerligen fördelaktig affär, söker järnvägsstyrelsen visa genom att uppställa en tablå, utvisande de höga hyresbelopp den nu nödgas utbetala för beredande af lokaler för de kontor, som

detta nya hus är afsedt att inrymma. Det är nog riktigt, att utredningen visat, att det skulle vara en god affär; men, frågar jag, finnes någon utredning gjord, om och i hvad mån den stora massa personal, som nu är anställd på dessa kontor, är öfverflödig? Den vägen tror jag det vore lämpligast att gå, innan man börjar göra upp förslag till nya hus. Bland de enskilda järnvägarna, som äga ett ganska betydande nät, lika stort som statsbanenätet, är nu, enligt hvad jag tror mig veta, å bane frågan om inrättande af ett kontrollkontor äfven för dem. Det är kontrollkontoret, som tar det största utrymmet i anspråk i den föreslagna 800,000-kronorsbyggnaden. Äfven tror jag mig icke säga för mycket, om jag påstår, att allmänna meningen, rätt utpräglad åtminstone bland de enskilda järnvägarna, är den, att ett sådant kontrollkontor icke alls skall ligga i Stockholm, utan i Örebro. Det är en centralpunkt inom landet och det är en billigare ort för alla dessa tjänstemän och den personal, som där skall uppehålla sig.

Jag tror således för min del, att Riksdagen gör klokt, om den afslår det begärda anslaget och anhåller om utredning, huruvida detta hus bör ligga i Stockholm eller någon annanstädes och om det öfver hufvud taget behöfver byggas med de dimensioner, som nu äro föreslagna. Jag yrkar afslag.

Herr Ekman i Mo gård: Herr talman, mina herrar! Den senaste ärade talaren har förebrått utskottet, att det i den föreliggande frågan icke verkställt en tillfredsställande utredning. Om jag förstod honom rätt, ville han icke förneka behovet af de kontorslägenheter, för hvilka den ifrågavarande byggnaden skulle bereda utrymme, men å andra sidan ej heller bestämdt säga, att det föreligger ett sådant behof, utan han ville snarare peka på möjligheten af att minska den personal, som där är sysselsatt.

Jag ber då att få fästa uppmärksamheten på — hvad som också framgår af den kungl. propositionen — att genom uppförande af denna byggnad skulle kunna indragas samtliga de ganska omfattande kontorslägenheter, som järnvägsstyrelsen för närvarande sett sig nödsakad förhyra och det till ganska betydande hyresbelopp. Och jag vågar verkligen tro, att, äfven om någon minskning i personalen skulle vara möjlig, den i alla fall icke kan ske ens tillnärmelsevis i sådan utsträckning, att det antydda behovet af kontorslägenheter icke längre skulle göra sig gällande.

Jag vill yttermera till försvar för utskottet hafva sagdt, att det för den, som i likhet med herr Crafoord har något reda på järnvägsförhållanden, torde vara tämligen tydligt, att, då trafiken ökas, samtidigt därmed personalen på kontrollkontoret åtminstone icke kan *minska*; och då numera efter den för statens järnvägar fastställda löneregleringen kontorstiderna också äro bestämda, vill det verkligen synas, som om jag hade fog för att tro, att åtminstone icke någon väsentligare indragning här skulle kunna äga rum med

Ang. uppförande af en byggnad för vissa kontor inom järnvägsstyrelsen.
(Forts.)

Ang. uppförande af en byggnad för vissa kontor inom järnvägsstyrelsen.
(Forts.)

afseende på personalen. Jag har sannerligen icke någon särskild anledning att uppträda till försvar vare sig för den kungl. propositionen eller för järnvägsstyrelsen, men jag må säga, att i detta fall verkligen behovet synes mig så påtagligen ådagalagdt, att jag icke väntat mig en invändning af det slag, som herr Crafoord med sin sakkännedom här presterat.

Vidare föreslog han, att man skulle afslå framställningen för att i stället taga i öfvervägande, huruvida icke kontrollkontoret borde förläggas till Örebro, och som skäl härför anförde han, att en sådan anordning vore synnerligen lämplig för somliga enskilda järnvägar. Jag vill emellertid påpeka, att det här gäller *statens* järnvägars kontrollkontor, ehuru jag ej kan förneka, att de *enskilda* järnvägarna ha ganska stor nytta af och stå i alldeles direkt förbindelse med detsamma, men det hör dock till *statens* järnvägar. Man har klandrat den omorganisation af dessa, som genomförts, därför att den gick för långt i decentralisation, men jag vill säga, att, ehuru jag var för den reformen, jag dock ej vill gå så långt i decentralisation, att järnvägsstyrelsen skall vara förlagd till Stockholm och kontrollkontoret till Örebro — för att man därmed skall tillfredsställa några enskilda järnvägar.

Herr talman, jag kan icke finna ett enda giltigt skäl tala för afslag å utskottets framställning, och jag kommer därför att yrka bifall till densamma.

Men medan jag har ordet och då jag fått anledning yttra mig i frågan, ber jag att få påpeka, hvad utskottet anför under punkt b) angående förläggningen af kontorsbyggnaden i fråga.

Såsom torde vara bekant för dem, som tagit del af propositionen, är gången af ärendet den, att järnvägsstyrelsen hade anhållit att få uppföra byggnaden på en plats, som låg nära intill ändpunkten af spårvägslinjen ut till Tomtebodan. Platsen är belägen på ett område, som disponeras af krigsskolan, och chefen för denna jämte andra militära myndigheter hade gjort invändning mot upplåtande af just denna plats och i stället föreslagit en, som var belägen betydligt längre bort, nästan dubbelt så långt från spårvägen. Vid granskningen af detta ärende har det förefallit statsutskottet, att då man här hade att taga hänsyn till en så betydlig personal som 251 manliga och 173 kvinnliga biträden, hvilka skulle vara anställda på detta kontor, borde man äfven taga nödig hänsyn till möjligheten för denna personal att bekvämt komma till och från kontoret, en möjlighet, som ju blir så mycket större, ju närmare spårvägen platsen är belägen, och det är här fråga om en skillnad i afstånd på 300 resp. 600 meter.

Då förhållandet är, att bägge dessa föreslagna byggnadsplatser ligga utom Stockholms stad, så är bevakningen därstädes naturligtvis icke absolut tillfredsställande. Man har därför inom statsutskottet velat särskildt påpeka önskvärdheten af, att man icke öfverger tanken på den först föreslagna byggnadsplatsen. Och jag

ber att här särskildt få lägga Kungl. Maj:ts regering den delen af statsutskottets betänkande på hjärtat, att vid bestämmandet af byggnadsplats hänsyn måtte tagas till den stora personalens behof, så att densamma icke får för långt att gå på en oländig landsväg långt ifrån spårvägslinjens ändpunkt.

Ang. uppförande af en byggnad för vissa kontor inom järnvägsstyrelsen.
(Forts.)

Jag anholder att få yrka bifall till statsutskottets hemställan i den förevarande punkten.

Herr Crafoord: Herr talman, mina herrar! Jag har ingalunda, såsom den siste ärade talaren velat göra gällande, sagt, att jag icke är förstående gentemot nödvändigheten af att öka personalen, då trafiken ökas. Ingalunda! Det är ju alldeles klart, att så måste ske, för så vidt man icke redan förut har för stor personal, ty då kan man ju dröja några år, innan man ökar den. Och det torde väl tydligt framgå, att sådant blir fallet här, då man för en ökad inkomst af 200,000 kronor skaffar sig personal för 2,000,000 kronor. Man får väl under sådana förhållanden arbeta några år, innan man kan hinna få trafiken så stor, att den lämnar sysselsättning åt så många personer, och jag tror, att detta är allmänna meningen inom personalen själf.

Mitt förslag om kontrollkontorets eventuella förflyttande till Örebro uppfattades af den siste talaren så, som om det skulle vara framkommet för att bereda fördelar åt några enskilda järnvägar! Ingalunda! För närvarande förhandlas mellan enskilda och statens järnvägar om en fråga af följande beskaffenhet:

Statens järnvägar anse sig få för liten betalning för skötseln af det arbete, som utföres på det s. k. kontrollkontoret. De enskilda järnvägarna säga nej; de vilja icke betala mera, och statens järnvägar säga: »Vi vilja ha mera betaldt.»

Jag tror för min del, att denna frågas betydelse är rätt så stor, och att den endast skulle kunna vinna på, att afgörandet af denna sak framsköttes, så att man finge tid på sig för att komma tillsammans till förhandling och komma öfverens. Blifva byggnaderna förlagda till Tomtebodas, så är hvarje möjlighet härför afklippt, men blir frågan ytterligare utredd och byggnaden förlagd på ett annat ställe, finnes en möjlighet, att striden kan biläggas och att de förhöjda afgifterna till statens järnvägar kunna bifallas. Jag tror, att alla intressen gå i denna riktning, så mycket mera som lämpligheten af platsen ute vid Tomteboda äfven kan ses från flera olika sidor. Frågan kan därför endast vinna på ett afslag.

Jag vidhåller mitt afslagsyrkande.

Herr Åkesson: Herr talman! Det är kanske något djärft, att en utomstående har en mening, huruvida ett ämbetsverk, sådant som kontrollkontoret, har för stor personal, men det förefaller mig egendomligt, att en så stor stab som 355 personer kan behöfva användas i detta ämbetsverk. Jag har hört samma uttalande göras

Ang. uppförande af en byggnad för vissa kontor inom järnvägsstyrelsen.
(Forts.)

från järnvägstjänstemän, nämligen att denna apparat är för statens järnvägar synnerligen dyrbar, och att den skulle kunna utan olägenhet betydligt inskränkas och arbetet kunna skötas med betydligt mindre personal.

En undersökning i det syfte, som af herr Crafoord antyddes, tror jag vara mycket välbetänt och ber att få förena mig med honom i hans yrkande.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats afslutad, gaf herr talmannen, i öfverensstämmelse med de yrkanden, som därunder förekommit, propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels på afslag å såväl berörda hemställan som Kungl. Maj:ts framställning i ämnet; och fann herr talmannen förstnämnda proposition vara med öfvervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl, i anledning hvaraf nu uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i andra punkten af utskottets förevarande utlåtande n:o 23, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren afslagit såväl utskottets berörda hemställan som Kungl. Maj:ts framställning i ämnet.

Voteringen utvisade 82 ja, men 113 nej; och hade alltså kammaren afslagit såväl utskottets ofvan berörda hemställan som Kungl. Maj:ts framställning i ämnet.

Punkten 3.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 9.

Ang. anslag för utvidgning af inseglingrännan till Trelleborgs hamn.

Å föredragningslistan fanns härefter uppfördt statsutskottets utlåtande n:o 24, i anledning af dels Kungl. Maj:ts proposition angående beviljande af anslag för utvidgning af inseglingrännan till Trelleborgs hamn, dels ock en i ämnet väckt motion.

I en den 29 nästlidne januari till Riksdagen aflåten proposition n:o 24 hade Kungl. Maj:t, under åberopande af propositionen bilagdt utdrag af statsrådsprotokollet öfver civilärenden för samma dag, föreslagit Riksdagen att för utvidgning af inseglings-

rännan till Trelleborgs hamn, i hufvudsaklig öfverensstämmelse med af järnvägsstyrelsen uti skrifvelse till Kungl. Maj:t af den 7 januari 1909 angifven plan, bevilja ett belopp af 130,000 kronor äfvensom bemyndiga riksgäldskontoret att redan under innevarande år tillhandahålla järnvägsstyrelsen nämnda belopp.

Ang. anslag
för utvidgning
af insegling-
rännan till
Trelleborgs
hamn.
(Forts.)

I anledning af denna Kungl. Maj:ts proposition hade herr Tynell i en inom Andra Kammaren väckt motion, n:o 185, hemställt, att Riksdagen i och med beviljandet af 130,000 kronor eller eventuellt annat belopp för utvidgning af inseglingrännan till Trelleborgs hamn samtidigt måtte uttala, att staten borde anses vara skyldig att på sin bekostnad låta uppföra erforderliga skydds-inrättningar utanför hamnen i Trelleborg, därest sådana efter inseglingrännans utvidgning blefve nödvändiga för lugnet i hamnen.

Utskottet hemställde,

a) att Riksdagen, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande framställning, måtte för utvidgning af inseglingrännan till Trelleborgs hamn, i hufvudsaklig öfverensstämmelse med af järnvägsstyrelsen uti skrifvelse till Kungl. Maj:t af den 7 januari 1909 angifven plan, bevilja ett belopp af 130,000 kronor äfvensom bemyndiga riksgäldskontoret att redan under innevarande år tillhandahålla järnvägsstyrelsen nämnda belopp; och

b) att herr Tynells i ämnet väckta motion icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Mom. a.)

Utskottets hemställan bifölls.

Efter föredragning af mom. b) lämnades ordet på begäran till

Herr Tynell, som yttrade: Herr talman! Det vill synas så, som om den gången, då ångfärjerouten Trelleborg—Sassnitz afgjordes af Riksdagen, tillräckligt allsidiga beräkningar icke stått till dess förfogande i hvad gäller utgiftsposterna för routens fullständiga iståndsättande. Den i Kungl. Maj:ts proposition n:o 24 gjorda framställningen om ett anslag af 130,000 kronor till utvidgning af inseglingrännan till Trelleborgs hamn torde visa detta. För min del har jag icke haft anledning att motsätta mig ett sådant förslag, enär åtgärden torde vara nödvändig att vidtaga för ångfärjetrafikens behöriga tillgodoseende. Men jag måste dock såsom representant för Trelleborgs samhälle säga ifrån, att, därest nu beslutade åtgärd skulle såsom släptåg medföra olägenheter för hamnen i Trelleborg, det må vara statens plikt att jämväl aflägsna dessa; och har jag så mycket större anledning att säga ifrån detta, som det i den kungl. propositionen icke finnes antydtt ett ord i den riktningen.

Ang. anslag
för utvidgning
af inseglingss-
rännan till
Trelleborgs
hamn.
(Forts.)

I en motion, n:o 185, har jag, med stöd af utlåtanden från såväl lotsstyrelsen som väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, velat för Riksdagen påpeka, att dessa styrelser, som väl få anses vara sakkunniga i hithörande ärenden, enligt mitt förmenande ganska allvarligt befara, att lugnet i hamnen kan komma att blifva lidande genom den föreslagna utvidgningen af inseglingsrännan. När så är, torde det vara förklarligt, hvarför jag velat rikta Riksdagens uppmärksamhet på problemet: statens skyldighet mot staden Trelleborg.

Under förutsättning, att skyddsanordningar framdeles komma att krävas utanför hamnöppningen i Trelleborg, torde väl den närmaste uppgiften vara att söka påvisa hvad som egentligen gifvit anledning till förslaget om inseglingsrännans utvidgning.

Utan att ingå på någon som helst detalj beträffande hvad Riksdagen vid föregående tillfällen beslutat i fråga om ångfärjetrafiken mellan Sverige och Tyskland vill jag dock erinra om följande. Vid något tillfälle under fjolåret uttalade den preussiska järnvägsdirektionen önskvärheten af en utvidgning af inseglingsrännans bredd närmast hamnen från 60 till 100 meter. I en skrivelse af den 10 juli 1908 har från järnvägsdirektionen i Stettin framställts en önskan om inseglingsrännans utvidgning till 80 å 100 meter. Dessa önsknings har kungl. järnvägsstyrelsen i Sverige tillmötesgått i så måtto, att vid ett med tyska delegerade hållet sammanträde i Malmö den 26 november 1908 öfverenskoms, att, under förutsättning att erforderliga medel komme att ställas till disposition, inseglingsrännan skulle uppmuddras till en bredd af 80 meter.

Enligt hvad som finnes anmärkt i den kungl. propositionen finner järnvägsstyrelsen de från tysk sida gjorda framställningarna om inseglingsrännans utvidgning beaktansvärda, särskildt med hänsyn till att de ångfärjor, som skola uppehålla förbindelsen Trelleborg—Sassnitz, blifva mycket höga öfver vattnet och därigenom utsatta för afdrift på grund af stort vindfång, hvarjämte stark strömsättning råder utanför Trelleborg. Och väg- och vattenbyggnadsstyrelsen framhåller, att genom att öka rännans bredd ända till 80 meter vinnes »den för en säker och obehindrad gång genom hamnöppningen med äfven så stora fartyg som de här afsedda ångfärjorna betydelsefulla fördelen, att dessa sistnämnda utanför hamngattet erhålla ett friare manövreringsutrymme, där de lättare kunna intaga den för hamnöppningens passerande rätta riktningen.»

På grund af dessa önskemål och uttalanden torde väl utan tvifvel därigenom till fullo vara ådagalagdt, att den beslutade åtgärden uteslutande är ett statsintresse.

Statsutskottet har afstyrkt min motion antagligen därför att det anser, att skyddsåtgärder icke blifva behöfliga, och troligt är väl äfven, att Riksdagen kommer att bifalla utskottets hemställan och sålunda afslå motionen. Gör Riksdagen detta, har jag med de

få ord jag haft äran yttra i saken velat fastslå, att inseglingsrännans utvidgning icke tillkommit på initiativ af Trelleborgs stad, hvadan jag för framtiden därmed velat hålla den utvägen öppen, att Trelleborgs stad hos regering och Riksdag må kunna framställa de kraf, hvartill omständigheterna kunna föranleda.

Jag vidhåller i alla fall, herr talman, mitt i motionen framställda yrkande.

Ang. anslag för utvidgning af inseglingsrännan till Trelleborgs hamn.
(Forts.)

Herr Andersson i Skifarp: Herr talman! Jag ber endast att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Öfverläggningen var härmed slutad. Efter det herr talmanen framställt propositioner å de därunder gjorda yrkandena, biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 10.

Slutligen föredrogos hvart för sig:

bankoutskottets memorial n:o 2, om verkställd granskning af riksbankens styrelse och förvaltning, och

lagutskottets utlåtande n:o 9, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående verkställighet i vissa fall af straff, ådömdt genom icke laga kraft ägande utslag, till lag om ändrad lydelse af 1 § i lagen den 1 juli 1898, innefattande vissa bestämmelser om beräkning af straffid, och till lag om ändrad lydelse af 12 § i lagen angående villkorlig frigifning den 22 juni 1906.

Hvad i nämnda memorial och utlåtande hemställts bifölls af kammaren.

§ 11.

Herr *Kronlund* aflämnade en af honom med flere undertecknad motion, n:o 198, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående lönerogering för fögderiförvaltningen.

Ifrågavarande motion bordlades på begäran.

§ 12.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets utlåtanden:

n:o 27, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af lägenheter från förra hospitalsegendomen Kolstad i Östergötlands län;

n:o 28, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af ett till förra öfverstebostället Orreholmen i Skaraborgs län hörande hemman Blackorna n:o 1;

n:o 29, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljningen af fem lägenheter från förra majorsbostället Järrestad n:is 5, 7 och 23 i Kristianstads län;

n:o 30, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af tvenne områden från förra hospitalshemmanet Köpetorp n:o 1 i Östergötlands län;

n:o 31, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af en lägenhet från förra militiebostället Gladsax n:o 21 i Kristianstads län;

n:o 32, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af mark från Laholms kungsladugård i Hallands län; och

n:o 33, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af en lägenhet från förra militiebostället Norr Salbo n:o 5 i Västmanlands län;

bevillningsutskottets betänkande, n:o 7, i anledning af väckt motion om stämpel å bevis om tillstånd att köra med automobil å allmän väg eller gata m. m.; samt

lagutskottets utlåtanden:

n:o 10, i anledning af väckta motioner om ändrad lydelse af 2 § 1 mom. i förordningen angående skogsvårdsafgifter den 24 juli 1903;

n:o 11, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående dödsstraffets afskaffande; och

n:o 12, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående borttagande ur strafflagstiftningen af påföljden förlust af medborgerligt förtroende.

§ 13.

Anmäldes och godkändes Riksdagens kanslis förslag till

dels Riksdagens skrifvelse till Konungen, n:o 16, angående val af Riksdagens justitieombudsman och hans efterträdare,

dels ock Riksdagens förordnanden:

n:o 17, för revisionssekreteraren m. m. B. F. E. Hasselrot att vara Riksdagens justitieombudsman, och

n:o 18, för häradshöfdingen m. m. doktor Ossian Berger att vara Riksdagens justitieombudsmans efterträdare.

§ 14.

Vidare anmäldes konstitutionsutskottets förslag till Riksdagens skrivelse till Konungen, n:o 19, angående af Riksdagen beslutade ändringar i rikets grundlagar.

Nämnda skrivelseförslag blef på begäran bordlagdt.

§ 15.

Justerades protokollsutdrag.

§ 16.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Linders</i>	under 9 dagar fr. o. m. den 26 februari,
» <i>Johanson</i> i Mossebo	» 7 » » » 26 »
» <i>Santesson</i>	» 4 » » » 27 »
» <i>Kronlund</i> under den 26 februari.	
» <i>Gripenstedt</i>	under 5 dagar fr. o. m. den 26 februari,
» <i>Hellgren</i>	» 5 » » » 26 »
» <i>Ericsson</i> i Vallsta	» 4 » » » 26 »
» <i>Andersson</i> i Stårte	» 6 » » » 1 mars.
» <i>Ifvarsson</i>	» 7 » » » 25 februari,
» <i>Ölausson</i>	» 5 » » » 27 »
» <i>Henrikson</i>	» 5 » » » 27 »
» <i>Lundin</i>	» 2 » » » 26 »
» <i>Johansson</i> i Jönköping	» 6 » » » 26 »
» <i>Larsson</i> i Klagstorp	» 7 » » » 25 »
» <i>Rune</i>	» 2 » » » 26 » och
» <i>Nilson</i> i Örebro	» 4 » » » 26 »

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 2,48 e. m.

In fidem
Per Cronvall.